

VERSLAG

van het verhandelde

OP HET

5^{de} Kongres der Sociaaldemokratische Arbeiderspartij in Nederland,

GEHOUDEN TE

LEEWARDEN,

OP DEN

2den en 3den APRIL 1899.

Eerste dag (Zondag).

Opening van het Kongres.

Toehaif tien opent de Voorzitter van het Partijbestuur het Kongres. mibept namens het Partijbestuur een hartelijk welkom toe aan daarvans afgevaardigden of belangstellenden, het Kongres bijwonen. nale bouw herdenken, wat in het afgelopen jaar is voorgevallen het pro: wij om ons heen de vrij talrijke schaar van afgevaardigde g, dan komt onwillekeurig de herinnering bij ons op van het mi' Kongres te Deventer, hoe in een klein lokaal 20 afgevaardigden ml4 Lilliputterige vereenigingen bijeen waren. Langzamerhand is martij gegroeid, en niets behoeft ons bevreesd te maken, dat ze zal blijven groeien; wij hebben dus alle reden om met opgetheid, hoop en moed de toekomst in te gaan.

emen wij het verslag van den Sekretaris ter hand, dan zien wij in dit jaar het aantal afdeelingen is gestegen; de pers is uitgebreid; de *Sociaal-Demokraat* is in plaats van twee maal drie maal per ek uitgegeven; *De Strijd* is uitgebreid, *Arm Friesland* is opgericht, aantal abonné's van de *Nieuwe Tijd* is verbaasd gestegen; dit st op de grootere invloedsfeer die de S. D. A. P. zich schept. arnaast kunnen wij een steeds grootere invloed konstateeren op politieke leven in Nederland; de positie die wij hebben veroverd, veroverd is het rechte woord — mag in verhouding tot den korten l schitterend worden genoemd.

Wij zijn gewend met feiten onzen vooruitgang te berekenen. Van n algemeene vooruitgang is ons dat thans onmogelijk, omdat er en algemeene verkiezingen zijn geweest, maar in 7 distrikten heb- n verkiezingen plaats gehad sedert de algemeene van '97, in schedé, in Rotterdam IV, in Groningen, in Amsterdam III, in

Deventer, den Haag en Veendam. In Enschedé steeg ons stemmen-cijfer van 1337 tot 2539, in Rotterdam IV van 98 tot 284, in Groningen van 215 tot 1351 (de eerste stemming van Schaper voor de Provinciale Staten) in Amsterdam III van 275 tot ruim 600; in Deventer van 0 tot 376, in den Haag van 0 tot 230, in Veendam van 465 tot 1597 (*applaus*).

Van 2383 totaal in '97 steeg het tot 6977; wij kunnen zeggen van 2400 tot 7000, het stemmen-cijfer werd dus zoo goed als verdriedub-beld; wij weten niet, waar elders dat in zoo korten tijd nog eens is gebeurd. En dat wordt niet alleen gevoeld door ons, maar ook door de tegenpartij, getuige de schrikbarende konsternatie in de burger-klasse teweeg gebracht door de verkiezing in Veendam. Op ons vorig kongres was uit dat distrikt één vereeniging hier vertegenwoordigd, de volkskiesvereeniging van Sappemeer; er is nu één bijgekomen; en wanneer wij dan den invloed zien, dien wij bij deze verkiezing hebben geoeffend in het distrikt, waar zoo weinig organisaties van onze partij bestaan, dan mogen wij zeggen: wij gaan een schitterende toekomst te gemoet. Spr. brengt een hartelijk woord van dank en hulde, niet alleen aan de propagandisten, maar ook aan de groote schare stille strijders in het distrikt Veendam en hij hoopt dat alle aanwezigen daarmede zullen instemmen. (*Luide toejuichingen.*)

Hij laat daarop volgen een gelukwensch aan onzen partijgenoot Schaper, die met zijn stem de partij in het Parlement zal versterken. (*Applaus.*)

Wij winnen een steeds grooteren invloed, ook op elk ander gebied. In de vakvereenigingen is ontegenzeggelijk een kentering aan te merken ten onzen gunste. Wij bluffen niet, en zeggen niet, dat zij tot ons komen, maar in de groote vakvereenigingen is de zucht naar vermindering tegen ons, die kunstmatig is gekweekt, meer en meer verminderen, eenmaal zal zij in hartelijke sympathie veranderen.

Wij kunnen wijzen op een overwinning op het gebied de. de zege, behaald door de *Stem des volks* (*Applaus.*)

Wij kunnen er nog op wijzen, hoe meer en meer de idee doordringt dat wij ons van de koöperatie moeten bedienen; dat wij stevaster moeten komen te staan op den bodem der werkelijkheid; indien van dit kongres een krachtige aandrang in deze uitgaat, zullen wij nog betere uitkomsten bereiken.

Wij kunnen wijzen op den arbeid onzer afgevaardigden in de Kam

Wat deed tegenover dat krachtig opwerken van onze kleine maar energieke partij de bourgeoisie? Het verlichte deel ervan heeft zich schoone beloften, zijn prachtige herinneringen vergeten, en meegebet met alle reaktionnaire machten. Het heeft het koningschap gehuldigd alsof daarvan alles was te verwachten; de herdenking van 1648, van 1798, van 1848 heeft de burgerij vergeten; zij heeft het volk in de roes gebracht, in de stille hoop, dat daardoor de beweging van het arbeidende volk zou worden geknakt. Men mag aannemen, dat *Uilenspiegel* wordt weergegeven wat de bourgeoisie binnenkamere denkt, maar wat zij niet durft zeggen in haar fatsoenlijke blade Welnu, Troelstra werd daarin geteekend met een gezicht, zoo schri-barend als wij het nimmer van hem hebben gezien, en met hem Domela Nieuwenhuis en Van der Zwaag, en de plaat droeg a

onderschrift: *Ons rijk is uit!* Spr. weet niet, of indien wij den avond van de verkiezing te Veendam bij den heer Pierson waren uitgenoodigd, wij hetzelfde zouden hebben gehoord; (*gelach*) . . . spr. denkt van niet!

In de Kamer heeft de bourgeoisie onze partij niet aangedurfd, toen Troelstra haar verwijten deed over de rol die zij speelde; en verdompt, een door drank beneveld volk op straat, dat is het orgaan geweest waarmede zij haar kracht zocht te bewijzen. De lafheid der tegenpartij, tegenover de energie onzer propagandisten, geeft ons hoop en moed voor de toekomst.

Na prachtige woorden geeft de bourgeoisie ons walgelijke en egoïstische daden. Van Kol heeft gisteren er reeds op gewezen, hoe voor Indië, voor het uitgemergelde Indië, eindelijk gelegenheid was, iets te doen. Met vreugde werd er gekonstateerd, dat er schatten waren verborgen in Indië's bodem. Maar de bourgeoisie heeft ze heel gauw in haar eigen zak gestoken. Eensdeels bezigt zij den „nationalen tijd” voor mooie woorden, anderdeels om dividenden in haar zak te steken!

Er was sociale wetgeving beloofd; nog dezer dagen echter klaagde de *N. Rotterd. Crt.*, dat er zoo weinig gebeurd in het Parlement. In de afgelopen 2 jaar is er niets gedaan; wij kunnen hopen, met groote hoop, dat in de volgende 2 jaar het verzuim zal worden ingehaald, maar spr. vreest, dat er niets van zal terecht komen. Reeds nu heeft de vooruitstrevend-liberale politiek totaal bankroet gemaakt, en ook dat zal een oorzaak zijn, waardoor het arbeidende volk wordt gedreven tot ons, ook al wilde het niet komen.

Wij zullen een vredeskongres zien, door den Czaar bijeeroepen; er zal worden verhandeld over het wel en wee van het militarisme. Zal men het afschaffen? Wij weten heel goed, dat daarvan niets zal gebeuren. En dat is een fiasco van de internationale bourgeoisie. Wij zullen een meeting houden, waar de stem van het proletariaat, de eenige vredespartij, zal worden gehoord. Terwijl de gedelegeerden ter kongrespartij wikkelen en wegen wat zij op het militarisme zullen beknipten, gaan de Parlemeten voort, met millioenen meer te geven voor leger en vloot. Het ontbreekt er nog maar aan, dat de leden der kongrespartij een vrijgeleide krijgen van oorlogschepen en kanonnen! (*Gelach*.)

En nu het buitenland?

In Italië is de bourgeoisie nog altijd de oude. De soldaten van Italië, die het aflegden tegen half wilde volken in Afrika, betoonden hun moed in het neerschieten van weerlooze arbeiders in de straten van Milaan. Hongarije was getuige van ongeveer dezelfde tooneelen. In Spanje zullen eerstdaags verkiezingen plaats hebben; hoogstwaarschijnlijk zal dan ook daar de stem van het volk doordringen tot in het Parlement. In Duitschland steeg het stemmenaantal der sociaaldemokraten bij de Rijksdagsverkiezingen van 1.700.000 tot boven de 2.100.000; onze partij daar is de machtigste, ooit in eenig land aanschouwd; in Frankrijk steeg het stemmencijfer, op de gezamenlijke socialisten uitgebracht, van 620.000 tot 940.000; in België wies het van 234.000 tot 322.000. Overal aanschouwen wij een krachtigen, gestadigen, hardnekkigen vooruitgang. Alles voorspelt binnen korten tijd een groote macht aan het internationaal proletariaat.

Keeren wij tot Nederland terug.

De Socialistenbond bestaat nog steeds. Onze wensch is nog niet vervuld, dat de leden, daar geen enkel principieel verschil ons meer verdeelt, naar ons toe zullen komen. Maar indien de Socialistenbond niet tot ons komt, zal er binnenkort geen Socialistenbond meer zijn, de S. D. A. P. moet noodwendig worden *de* arbeiderspartij, tusschen de anarchie en de S. D. A. P. is geen band noodig, zij zijn vijanden, een schakel tusschen hen is onmogelijk. Wij hopen, dat de leden van den Socialistenbond zullen overwegen wat hun te doen staat, en dat al wat ons scheidt, personaliteiten enz. zullen wegvallen. Enkele leden zijn reeds tot ons gekomen. Van beide zijden was heel wat gebeurd, dat moest worden vergeven en vergeten, met voldoening mogen wij konstateeren, dat uit onze partij geen enkele stem is opgegaan tegen hun toelating.... (*Luid applaus.*)

Wij hopen, dat de overigen denzelfden moed van hun overtuiging zullen hebben, om zoo al een kleine, dan toch een eendrachtige arbeiderspartij te vormen.

Wij zien iets als de wederopleving van de anarchie in een Tolstoïanisme, evenmin als het anarchisme zal deze beweging duurzaam vat hebben op de arbeidersbevolking, de bourgeoisie kan onder den invloed ervan geraken, maar niet de arbeiders, geen enkel voorbeeld wijst er op, dat deze er iets van verwachten.

Het feminisme neemt een steeds meer vijandig karakter aan tegenover de S. D. A. P. Meer en meer wordt het dan ook gedrongen naar de plaats waar het behoort: in de bourgeoisie.

Utopisterij vertoont zich in verschillende vormen, in ontzegging, in spitten op de heide, in vluchten uit de maatschappij, en dat alles gaat gepaard met kritiek op ons, alsof wij het idealisme kwetsen, wij zullen ons aan de aanwezigheid van al die politieke middernachtzendingen (*gelach*), die bezorgd zijn voor onze deugd, niet storen; wij zullen den klassenstrijd voeren, die voor ons de hoop van de toekomst is, in gesloten gelederen zullen wij optrekken tegen de bourgeoisie.

Wij hebben te herdenken een van de martelaren der sociaaldemocratie. In het afgelopen partijjaar is Van der Wallen gestorven, een man, minder bekend bij velen die in den laatsten tijd tot ons zijn gekomen. Toen hij in Augustus '94 bij de stichting der partij aanwezig was, had hij reeds het hoofd in doeken gebonden, langzamerhand is hij weggekwiënd; slechts zijn ijzeren wil heeft hem nog eenige jaren in leven gehouden. Laat ons dezen wakkeren partijgenoot, dezen edelen strijder in den eenvoud zijns harten, gedenken door gezamenlijk op te staan! (*De geheele vergadering verheft zich.*)

Na een opwekking, om in overeenstemming met den hoogen ernst der debatten, ze degelijk en zakelijk te voeren, opent spr. het kongres.

* * *

Enkele sympathie-betuigingen worden voorgelezen, o. a. eene van „twee buiten gevecht gestelden in de Tyroler Alpen”, D. Troelstra en Echtgenoot, die met applaus wordt ontvangen en een van de Arbeiderskiesvereniging Amsterdam III, die niet bij de partij is aangesloten.

Punt 2. Benoeming van het bureau voor het Kongres (Art. 12 der Statuten).

Rotterdam stelt voor, W. P. G. Helsdingen tot 1sten voorzitter te benoemen. Deze bedankt om gezondheidsredenen. Amsterdam stelt voor, het bureau te handhaven gelijk het thans is samengesteld, zoodat Vliegen 1ste en Schaper 2de voorzitter zal zijn, v. Kuijkhof 1ste en Polak 2de secretaris. Bij akklamatie aangenomen.

De Voorzitter deelt mede, dat aanwezig zijn 47 afdelingen en aangesloten vereenigingen, vertegenwoordigd door 81 afgevaardigden, uitbrengende 71 stemmen, voor 2188 leden. Later in den morgen verschenen nog 2 afgevaardigden, van 2 organisaties.

De vertegenwoordigde afdelingen waren :

Aardswoud, Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, dito Kiesvereeniging, Charlois, Delft, Drachten, Enschedé, Franeker, Gouda, Groningen, dito Kiesvereeniging, Hengelo, Den Haag, Hilversum, Holwerd, Huizum, Haarlem, Idaarderadeel, Lekkum, Meppel, Middelburg, Maastricht, Nieuwenhoorn, Noord- en Zuidhorn, Oostermeer, Rotterdam, Surhuisterveen, Sappemeer, Stiens, Utrecht, dito kiesvereeniging, Warga, Weesp, Zwolle, Abbenbroek, Assendelft, Bussum, Blijham, Helder, Hoogezand, Leeuwarden, dito Kiesvereeniging, Oenkerk, Oude Pekela, Winschoten, Zuidbroek, Zutphen.

Afwezig waren: Glanerbrug, Lonneker, Baard, Kollum, Noordwijk, Nijmegen, Tolbert.

De Voorzitter deelt mede dat te Boeda-Pest het kongres der Sociaaldemokraten van Hongarije heden bijeenkomt. In het afgelopen jaar zijn onze partijgenooten van Hongarije op een verschrikkelijke wijze vervolgd, herhaaldelijk zijn zij verhinderd hun kongres te houden, eindelijk zal het thans plaats hebben, hij stelt voor hen een telegram van gelukwensching te zenden. Bij akklamatie aangenomen.

Hij wijst vervolgens op het schitterend feest, dat de belgische partijgenooten heden vieren, bij de opening van het nieuwe Maison du Peuple. Wij zijn uitgenoodigd, dat feest bij te wonen, maar door ons eigen feest zijn wij verhinderd. Spr. stelt voor, ook hen een telegram van sympathie te zenden. — Bij akklamatie aangenomen.

Punt 3. Benoeming van een Kommissie van Arbitrage. (Art. 12 der Statuten.)

Op voorstel van Amsterdam worden benoemd Van der Goes, P. J. Helsdingen en Kenther.

ORGANISATIE.

Punt 4. Jaarverslag van den Partijsekretaris. Kritiek op het beleid van het Partijbestuur.

Niemand vraagt het woord. Het Kongres betuigt door applaus, instemming met het beleid van het Partijbestuur.

Punt 5. Jaarverslag van den Penningmeester en rapport van de rapporteurs over het beheer der Partijkas. (Art. 16 der Statuten.)

De rapporteur Goedhard (Amsterdam) brengt het verslag uit. Hij stelt voor, het boekjaar gelijk te laten loopen met het kalenderjaar, omdat de rapporteurs na 1 April niet de geheele rekening

kunnen overzien. Hij brengt in het bijzonder dank aan den penningmeester voor diens beheer, en stelt voor, om indien deze het wenscht, zijn toelage te verhoogen. De administratie van de *Sociaaldemokraat* is vergemakkelijkt in overleg met een deskundige. Hij spreekt de wenschelijkheid uit, om het lid van het partijbestuur, dat met den brochurehandel is belast, een toelage te geven, en adviseert om wekelijks alle ontvangsten, behoorlijk gespecificeerd, in de *Sociaaldemokraat* te verantwoorden. — Het eerste voorstel wordt bij akklamatie aangenomen; de laatste wensch wordt reeds nageleefd; de Voorzitter brengt dit onder de aandacht der afdeelingen enz.

Punt 6. Benoeming van rapporteurs voor het volgend jaar. (Art. 16 der Statuten.)

Op voorstel van Amsterdam worden bij akklamatie de afdeelingen Gouda, Den Haag en Delft aangewezen om een rapporteur te benoemen.

Punt 7. Verkiezing van vier leden van het Partijbestuur en der afdeeling, waaruit het Dagelijksch Bestuur moet worden gekozen. (Art. 14 der Statuten.)

Punt 13. (Afd. Arnhem.) Het Kongres besluite, dat provinciën, die niet in het Partijbestuur zijn vertegenwoordigd en waar afdeelingen bestaan, op de vergaderingen van het Partijbestuur worden vertegenwoordigd door een afgevaardigde, benoemd door de grootste afdeeling uit die provincie.

Punt 21. (Afd. Leeuwarden en Arbeiders-Kiesvereniging.) Het Kongres spreke zich uit, dat het Partijbestuur bestaat, behalve het Dagelijksch Bestuur, uit afgevaardigden van iedere provincie (voor zoover daar afdeelingen bestaan) gekozen door het Kongres.

Deze drie punten komen tegelijk in behandeling.

De Secretaris van het Partijbestuur zegt namens het P. B., dat dit de organisatie zoo goed mogelijk wenscht te maken. Punt 21 kan echter niet worden aangenomen zonder wijziging der Statuten, waarvan hernieuwde aanvraag om kon. goedkeuring noodig zou zijn. Punt 13 levert het bezwaar op, dat zeer minieme organisaties in het P. B. zouden worden vertegenwoordigd. Hij stelt namens het P. B. voor, dat uit de provincie waar minstens 3 organisaties bestaan, afgevaardigden zullen worden aangewezen, die bijv. 2 maal per jaar bijeenkomen met het P. B. in een vergadering waar de propaganda ter sprake wordt gebracht. Rotterdam wil 3 maal per jaar zulk een vergadering houden. Enschede é vraagt of aangesloten arbeiderskiesverenigingen ook als organisaties worden beschouwd. De Voorzitter antwoordt, dat tusschen afdeelingen en aangesloten arbeiderskiesverenigingen geen onderscheid wordt gemaakt. Arnhem wil dat het P. B. zij een landelijk komitee; 3 partijbestuurders het dagelijksch bestuur moeten vormen, in de plaats der afdeeling die door het kongres wordt aangewezen, uit de overige 10 provincies wil hij één p.-bestuurder zien benoemd. Amsterdam konstateert dat het P. B. gelijk het thans is samengesteld, voornog beantwoordt aan alle eischen: het heeft tal van vergaderingen belegd in deelen van het land waar geen organisatie is; dit jaar wil hij den toestand onveranderd laten. Leeuwarden en Arnhem verdedigen hun voorstellen. Huizum is het met Leeuwarden eens, maar wil bepalen, dat iedere provincie op het Kongres haar eigen afgevaardigde kiest.

Gouda wil, dat de afdeeling die een afgevaardigde benoemt, dan ook zelf de kosten van haar vertegenwoordiging draagt. Meppel wil de afgevaardigde van iedere provincie laten kiezen door de afdeelingen en de verspreide leden. Amsterdam acht het beter indien men het P. B. wil uitbreiden, een paar leden meer te kiezen, dan op vertegenwoordiging van provincies te letten.

Rotterdam stelt voor: Het Kongres besluit dat de provincies die niet in het Partijbestuur zijn vertegenwoordigd en waar 3 afd. zijn, een afgevaardigde naar het Partijbestuur benoemen, die 3 maal per jaar vergaderen met het Partijbestuur.

Naar aanleiding van een paar verwijten van verwaarloozing van bepaalde streken, merkt de Voorzitter op, dat voor Aug. '98 alle provincies werden verwaarloosd, omdat de Partijkas werd verwaarloosd. Na Augustus is echter aan elke aanvraag om propaganda te maken, door het P. B. voldaan.

Troelstra zegt, dat de Partij zich meer en meer ontwikkelt; sommige streken zouden misschien beter kunnen zijn vertegenwoordigd, maar dat de propaganda in een niet vertegenwoordigde provincie daarom nog niet wordt verwaarloosd, bewijst Friesland. Leeuwarden gaat uit van 't standpunt dat wij over eenige jaren kunnen innemen, als de Partij uitgebreid is, en wij een landelijke raad kunnen hebben, met afgevaardigden uit plaatselijke komitee's. Maar thans, zegt spr., wascht zelf allereerst uw hoofd, het Partijbestuur zal wel voor zeep en handdoeken zorgen. Hij tart iederen vertegenwoordiger eener afdeeling, om het Partijbestuur te kunnen verwijten dat het niet heeft gedaan wat het kon voor de propaganda. Het P. B. wilde oorspronkelijk bijzitters, gekozen uit en door provincies, waar minstens 3 afdeelingen zijn. Maar Meppel en Gelderland zullen dan niet zijn vertegenwoordigd; na de propagandatochten van Helsingingen, van spr. en van Polak in Gelderland, is het P. B. overtuigd, dat daar sterk propaganda moet worden gemaakt; het P. B. stelt dus voor, dat elke provincie waar minstens één afdeeling is, een gedelegeerde zal benoemen, en dat het P. B. met deze gedelegeerden 2 maal per jaar in expres daartoe belegde vergaderingen zal bijeenkomen, die speciaal zijn gewijd aan de propaganda. Het is een overgangsmaatregel, maar de geheele partij verkeert in een overgangstoestand; de kosten zullen door het P. B. worden gedragen.

Het voorstel van het P. B. wordt bij handopsteken aangenomen.

Met 63 stemmen tegen 8 op Amsterdam, wordt Rotterdam aangewezen als afdeeling waaruit het Dag. Bestuur zal worden gekozen. De aftredende leden Polak, Troelstra, Schaper en Dijkman worden opnieuw kandidaat gesteld. *Dijkman* (Utrecht) stelt zich niet weder beschikbaar. Nieuwe kandidaten zijn Zandstra (Leeuw.) en Melchers (Huizum). Van der Goes (Den Haag) en Kenther (Winschoten) wijzen een kandidatuur af. De Voorzitter wijst erop, dat Utrecht volgens de statuten de plaats is waar de partij domicilie heeft; het kan dus wenschelijk zijn, dat daar een lid van het P. B. woont. Noodzakelijk is het niet. Visser (Utrecht) wijst een kandidatuur af. Gekozen worden tot partijbestuurders *Polak, Troelstra, Schaper en Melchers*.

De Voorzitter brengt Dijkman dank voor wat hij in het P. B.

deed. Door zijn praktischen blik van wat er omgaat in de arbeiderskringen werd zijn medewerking op hoogen prijs gesteld. (*Applaus.*)

Dijkman heeft bedankt, omdat de administratie van den brochurehandel hem op den duur een te droge arbeid was; zij nam zijn geheele leven in beslag, en hij meende, beter in de afd. Utrecht werkzaam te kunnen zijn dan niet anders te doen dan pakjes inpakken, draadjes erom binden en adressen erop te schrijven.

Punt 8. Aanwijzing der plaats waar het volgend Kongres zal worden gehouden. (Art. 14 der Statuten,)

Op de lijst worden gebracht de afdeelingen Zwolle, Groningen, Rotterdam, Enschedé en Utrecht. Het Partijbestuur adviseert, de afdeeling *Rotterdam* te kiezen, die wordt aangewezen met 47 stemmen, tegen 20 op Zwolle, 1 op Groningen en 1 op Utrecht.

Punt 9. (Afd. Noord- en Zuidhorn.) Het Partijbestuur stelle alle sekretarissen in kennis met de juiste adressen van de afdeelingen en aangesloten vereenigen onzer Partij.

Punt 10. (Afd. Meppel). De partij schaft lijsten aan met namen der bestuursleden (en hunne adressen) van de afdeelingen. Wijzigingen worden in het partij-orgaan bekend gemaakt.

Punt 11. (Afd. Aardswoud en omstreken). Het partijbestuur draagt zorg dat ieder jaar de namen van alle afdeelingssekretarissen in het partij-jaarboekje worden bekend gemaakt.

Zoo dit om een of andere reden niet kan, dat dan ieder jaar, aan iederen afdeelingssekretaris, door 't partijbestuur een lijst worde gestuurd met de namen en woonplaatsen dier afdeelingssekretarissen.

Punt 18. (Arbeiders-Kiesvereeniging te Drachten.) Zoo het Kongres wederom besluit tot het uitgeven van een Jaarboekje, moeten daarin opgenomen worden de verschillende afdeelingen en aangesloten vereenigen onzer partij met de namen der bestuursleden.

Deze punten komen tegelijk in behandeling.

De Sekretaris van het Partijbestuur deelt mede dat het besluit, om in het jaarboekje een adreslijst op te nemen, niet kon worden uitgevoerd. Herhaaldelijk heeft hij getracht, in het bezit te komen van de lijsten der sekretarissen, penningmeesters enz., maar nog altijd ook zijn er afdeelingen in gebreke gebleven, mededeeling te doen aan het P. B. van hun bestuur, het ledental enz. Het P. B. wil heel gaarne lijsten maken, maar dan moeten de partijgenooten het daartoe in staat stellen. Sommige sekretarissen maken er bezwaar tegen, dat hun namen worden gedrukt. Spr. zal echter zijn best doen, aan de opdracht zoo spoedig mogelijk gevolg te geven door publikatie der lijst van de adressen der sekretarissen in het partijorgaan. Na eenige diskussie wordt overgegaan tot bespreking van

Punt 12. (Afd. Hilversum). Het kongres benoeme een kommissie om, zoo mogelijk in overleg met de vakvereeniging, een programma op te maken, waarnaar de partij ook in de zoogenaamde ekonomische aktie kan optreden.

Dezelfde kommissie berame de voorwaarden waaronder kooperatieve vereenigen zich kunnen aansluiten aan de partij.

Hilversum herinnert, dat verleden jaar is uitgemaakt, dat de partij zooveel mogelijk de vakbeweging zal steunen. Daar is niet veel van gebeurd; maar dat is niet, gelijk Harttorff beweert, onze

schuld; indien men niets van ons wil weten, kunnen wij daaraan niets doen. Er zijn echter tal van vakken, die zeer gebrekkig of in 't geheel niet vereenigd zijn, die zouden wij kunnen organiseeren. Dit is niet geschied, omdat wij de handen vol hadden met andere werkzaamheden; maar is het niet mogelijk, dat wij als partij meer doen? Is ons standpunt: de vakvereenigingen maar te laten gaan, voor de toekomst juist? Moeten wij de vakvereenigingen buiten de partij laten? Er is gezegd: men kan Nederland niet op één lijn stellen met andere landen, en zelfs daar is de vakbeweging met de politieke niet in één organisatie verbonden. Is dat zoo? De vraag moet behoorlijk worden opgelost, opdat wij zeker weten: deze of gene gedragslijn tegenover deze of gene vakvereeniging staat voor goed vast.

Hilversum stelt voor, een kommissie te benoemen, die een onderzoek zal instellen, en ons standpunt aanwijzen. Zij zal bijv. hebben te beantwoorden, in hoever de organisatie der timmerlieden zooveel godsdienstige elementen bevat, dat van lidmaatschap onzer partij geen sprake kan zijn. Hoe staat dit daarmede bij verschillende vakvereenigingen; is dat bezwaar ook geldig voor de vakvereenigingen der toekomst? Hieromtrent hebben wij absoluut juiste gegevens noodig. Spr. gelooft, dat ook in de toekomst de vakvereenigingen niet bij de partij zullen zijn aangesloten, maar is dat niet het geval, dan is art. 2 van onze Statuten niet voldoende; dan moeten wij precies aangeven, hoe onze gedragslijn tegenover haar zal zijn.

De zaak waarop spr. doelt is deze: waarschijnlijk zullen de vakvereenigingen meer en meer naar ons toekomen; de vraag is echter, hoe snel dat zal geschieden. De Voorzitter en Van der Goes in *De Nieuwe Tijd* stellen de zaak wel wat luchthartig voor. De haat van enkele menschen, zeggen zij, staat nu nog in den weg, maar die zal binnen 2, 3 jaar wel wat zijn bekoeld. Spr. gelooft dat dat wel wat optimistisch is; maar gebeurt het zoo, dan rijst de vraag: hoe moeten wij dan handelen? Want wij willen den band tusschen de vakorganisatie en de S. D. A. P. zoo sterk mogelijk hebben.

Er bestaat een weg: zoodra een vakvereeniging met een eenigzins beduidende meerderheid in ons vaarwater komt, zoodra het blijkt dat zij met ons meegaat, moeten wij voorstellen om gemeenschappelijk met haar propaganda te maken; de kosten door ons te dragen; en een harer leden moet in ons Partijbestuur als haar vertegenwoordiger worden opgenomen. Wij moeten beginnen, een samenhangende organisatie te maken, niet een samensmelting, maar een gemeenschappelijk strijdlichaam voor ons en de vakbeweging. Stel, in den Bond van Ned. onderwijzers werden voorstellen aangenomen die geheel strooken met ons strijdprogram. Dan wordt iemand van ons aangewezen om te propageeren voor dien bond, gedeeltelijk op onze kosten, en een vertegenwoordiger van den bond krijgt een plaats in ons bestuur.

Wij moeten de juiste verhouding tot de vakbeweging bepalen, opdat in de toekomst de bond zoo hecht mogelijk zij. Misschien is in de organen der vakbeweging hiervoor propaganda te maken. Onze houding ten opzichte van de vakbeweging moet niet meer passief, maar actief zijn. Als partij doen wij niets voor haar. Onze taktiek is haar te toonen: gij moet naar ons toe komen, maar het is de vraag, of er

niet meer kan geschieden. Immers, waar moeten de menschen van daan komen die wij straks in den gemeenteraad zullen trachten te brengen, in de Kamer? Uit de vakvereeningen. Reeds nu heeft de vakbeweging een en ander aan ons te danken. Uit Friesland bijv. zullen veel minder strikebrekers komen dan uit Noord-Brabant, maar wij zouden een organisatie kunnen maken als Denemarken heeft, een combinatie van vak- en politieke beweging, een zoo nauw mogelijke vereeniging, zonder samensmelting. (*Applaus.*)

Schaper ziet heel veel waars in wat Gorter heeft gezegd; men zou kunnen beweren: het is heelemaal waar; maar Gorter mist de ervaring van de praktijk. Wij, die ook in de vakbeweging hebben gewerkt, zeggen: de partij als lichaam doet niet aan vakorganisatie, maar elk lid van onze partij moet lid zijn van zijn vakvereeniging. En daarin zijn wij niet werkloos gebleven. Polak is om zoo te zeggen de vakbeweging zelf; welken invloed hij uitoefent in de vakbeweging ook buiten den A. N. D. B., bewijst de ampele bespreking in alle groote vakbonden van zijn federatieplannen. Te Groningen, te Utrecht, te Rotterdam, leiden wij de bestuursbonden in onze banen; wij helpen de vakbeweging waar wij kunnen; spr. zelf heeft gisteren een spreekbeurt hier verzuimd om te spreken voor de stadsreiners. Nu kunnen wij wel een plan maken, maar daar komt niets van terecht. Men kan evengoed besluiten: de Partij sticht honderd nieuwe afdeelingen.

Wij hebben gezeten in het N. A. S.; dat was haast wat Gorter wil; maar de anarchisten hebben ons eruit gegooid. Indien de vakvereeningen in ons land niet zoo sociaal-democratisch zijn als in Duitschland, in België en in Denemarken, dan komt dat, omdat de politieke ontwikkeling der arbeiders hier nog niet zoover is als daar. Laat ons dus propaganda maken, laten onze partijgenooten zich niet laten overbluffen door de anarchisten; laat hen een woordje meespreken; laat de neutraliteit in de vakbeweging niet hierin bestaan, dat wij achterbaks worden gehouden, laat zij niet ten nadeele zijn van de S. D. A. P. Ook te Groningen houden in de vakorganisatie onze leden te veel hun mond, en het gevolg is, dat anarchisten als haar vertegenwoordigers worden gekozen.

Wil men den eisch doordrijven, dat de vakbeweging sociaal-democratisch moet zijn, dan zal men menige vakvereeniging vermoorden. Gorter schudt van neen; hij wil dat niet; hij wil een plan maken om te bepalen wat wij over eenige jaren moeten doen, maar dat is monnikkenwerk.

Dat de vakbeweging niet met ons is, komt door den anarchistischen zuurdeesem; hoe meer wij dat onderscheid verscherpen, hoe meer wij het doorziekingsproces vertragen. Laat ons toonen, dat wij steeds klaar staan om de vakorganisatie te helpen; laat ons zorgen, dat men ons noodig heeft. Verleden jaar kwamen reeds de timmerlieden, toen zij vertrouwensmannen zochten, bij Polak en Gerhard; de timmerlieden te Groningen hebben bij een adres aan den gemeenteraad den steun van spr. gezocht; de bakkers hebben aan onze Parlementsleden de zorg voor hun belangen in de Kamer opgedragen. Wij moeten de zaken thans laten loopen, gelijk zij gaan; na een paar jaar kunnen wij zien wat wij dan te doen hebben. Laat

ons zoodanig propaganda maken opdat men ziet, dat indien men wat wil, men bij de S. D. A. P. moet terecht komen.

Rotterdam (P. Helsdingen) is het in hoofdzaak met Schaper eens. In de stukadoorsvereniging waarvan hij lid is, is de vijandschap tegen de S. D. A. P. grootendeels verdwenen, maar men werkt toch oneindig veel liever met den R. K. Volksbond samen dan met de vooruitstrevenden. Men is bevreesd om onze sprekers uit te noodigen. Men vroeg van staatspensionneering of het wel lag op den weg der vakverenigingen, daarvoor te agiteeren. Wij moeten dit laten doorzouten; zoolang wij niet een meer uitgebreid kiesrecht hebben, zal dat doorzouten nog zeer lang duren; wij moeten zooveel mogelijk agitatie maken tot herleving van de kiesrechtbeweging; hebben wij algemeen kiesrecht, dan zal binnen betrekkelijk korten tijd de zaak gezond zijn.

Polak sluit zich als praktikus in de vakbeweging geheel aan bij het betoog van Schaper, en geeft Gorter geheel ongelijk. Werd zijn voorstel uitgevoerd, dan zou de gewenschte toenadering zeer worden benadeeld. Het zou op dit oogenblik precies uitwerken dat de vakverenigingen verder van ons gingen dan zij thans zijn. In de toekomst hebben wij een organisatie noodig als de belgische, een gewestelijke organisatie, waarbij de vakverenigingen, de politieke en de koöperatieve verenigingen zijn aangesloten, maar de tijd om haar tot stand te brengen is nog niet aangebroken. De eenige vakbeweging waarop wij invloed hebben is de neutrale, en wat is neutraal? In den bond van Ned. onderwijzers is het radikaal; elders Nat. arbeidssekretariaatsch. Het eenige wat voorloopig voor ons mogelijk is, is dat al onze mannen zooveel mogelijk hun best doen voor de verspreiding van ons beginsel, niet alleen de sprekers, maar alle leden.

Wij hebben al goed gewerkt. In enkele bonden, in den A. N. D. B., in den Sigarenmakersbond, zijn de funkties in handen van leden der S. D. A. P., omdat zij de besten zijn wat energie en bekwaamheid betreft. Op den duur zal onze invloed overwegend blijken te zijn. Laat ons dus onze gedragslijn van nu blijven volgen. Alleen het succes heeft succes; indien de antipathie tegen ons afneemt, dan is dat omdat onze invloed toeneemt; wanneer wij eenige gemeenteraadszetels zullen hebben gewonnen in de groote steden en de algemeene verkiezingen ons meer kamerzetels zullen hebben gebracht, en de vakverenigingen genoodzaakt zijn, zich in de eerste en eenige plaats te wenden tot onze mannen, wanneer zij het buiten ons niet kunnen stellen, dan is de tijd voor ons aangebroken om te zeggen: laat ons nu eens aan de organisatie denken; hoe zullen wij haar nieuw inrichten?

Gaan wij nu den weg op dien Hilversum wil, dan zullen de ons grootendeels nog vijandige redakties van de vakbladen en schrijvers van andere richtingen daarvan partij trekken tegen ons.

Delft is het met Schaper en Polak eens.

Amsterdam (de Levita) gelooft dat Gorter niet heeft bedoeld dat wij in de vakverenigingen moeten gaan om er de politiek te brengen; hij wenscht, dat wij de vakbeweging helpen in haar economische aktie zelve.

Van wat Gorter wil, is spr. het alleen hiermede eens dat waar de

vakbeweging van onze krachten wenscht gebruik te maken, wij altijd beschikbaar moeten zijn. Van de overzijde wordt dit altijd tegengesproken; Gorter heeft misschien bedoeld, dit nog eens te doen weten; maar wij kunnen niet meer doen, dan dat onze sprekers officieel verklaren dat zij altijd beschikbaar zijn. Dit is echter niet noodig, men weet het. Indien zij, die uit vrees van te worden bedonderd, zich thans tevreden willen stellen met een v. Emmenes, een Adamas, een Samson, zullen zij merken, dat zij zeker worden bedonderd; wij hebben te zeggen: haast je maar niet!

Amsterdam (Goedhard) brengt in herinnering de resolutie, verleden jaar aangenomen, waarin werd uitgesproken dat wij de economische aktie, waar wij kunnen, zullen helpen. In de vakvereenigingen heerscht echter nog een hopeloze verwarring. De Steenhoudersvereeniging van Amsterdam wil niet meedoen aan de verkiezing van een Kamer van Arbeid; een paar weken daarna echter zendt zij een rekest aan den gemeenteraad, om het steenhouderswerk binnen de gemeente te doen uitvoeren. Op den beschrijvingsbrief van den Timmerliedenbond staat als een voorstel van gewicht het schrappen van het woordje wettelijk in de statuten. Wat kunnen wij voor zulk een economische aktie doen? Het beste is, dat wij in praktijk de economische aktie op den voorgrond brengen. Willen wij als partij ze geldelijk steunen, dan zullen de anarchisten zeggen kijk eens hier: nu willen zij de vakbeweging nog omkopen ook!

Hilversum. Schaper heeft aldoor gesproken, alsof ik mij onmiddelijk wil wenden tot de vakbeweging, en niet wachten. Ik wilde echter ook afwachten. Maar Hilversum wil eerst theoretisch precies uitgerekend hebben hoe onze gedragslijn zal zijn, precies afgeteekend welke de verhouding zal zijn tusschen beide bewegingen. Bijvoorbeeld: welke beteekenis hebben de geloovigen in de vakbeweging? Dit is niet precies bekend. Spr. heeft gezegd: wij moeten geen stappen doen, voor den groote meerderheid in eenige vakbeweging besluit om in onze richting te gaan. Maar dan moet vooruit vast staan, dat wij haar de hand zullen toesteken. Het omkoopingsargument heeft geen waarde, de anarchisten vinden toch altijd weer nieuwe beweringen. Wij moeten vaststellen hoe wij zullen doen wanneer de vakbeweging in ons vaarwater komt. Nu zegt men: gij weet niets van de praktijk af; dat geeft spr. toe; wat gij zegt is goed bedoeld; dat geeft spr. ook toe; maar hij antwoordt: ben ik te weinig, gij zijt te veel mannen van de praktijk. Door uw strijd met de anarchie staat gij niet meer op een zuiver standpunt. Wij hebben geen haat tegenover de menschen der vakbeweging. Wij gevoelen in ons de kracht, op te treden in verzoenende houding. Het Partijbestuur is grootendeels het voorwerp geweest van de haat der anarchie, daardoor is het niet meer onpartijdig.

Zegt het Partijbestuur eenstemmig dat het ons voorstel niet kan aannemen, dan trekken wij het in; maar wij achten het noodig, de vraag te overwegen, of wij passief zullen blijven, of dat wij stappen zullen doen, die tot eenig succes kunnen leiden. Spr. meent dat dit succes mogelijk is, indien wij vooruit onze gedragslijn bepalen.

De Voorzitter zegt dat op de wijze als Gorter het vraagt, het Partijbestuur geen invloed mag oefenen op het Kongres.

Van Kol is van oordeel, dat alle sprekers die Gorter bestreden, beter hadden gezwezen. Gorter wil geen enkel besluit nemen, hij wil slechts de vraag door een kommissie laten bestudeeren. Dit is noodzakelijk. Spr. krijgt brieven van vakverenigingen, de hand die naar ons wordt uitgestoken, mag niet worden afgewezen, maar de beste taktiek moet worden overwogen; dat is een levenskwestie voor de partij.

Den Haag dient een motie in, luidende: „Het Kongres, verklaarende dat de noodzakelijkheid om van taktiek te veranderen tegenover de vakbeweging, niet gebleken is, gaat over tot de orde van den dag.”

Tusschen deze motie en het voorstel-Hilversum wordt gestemd. Mel 49 tegen 24 stemmen wordt het voorstel-Hilversum aangenomen.

Hilversum verzoekt, dat in de kommissie niet zullen worden opgenomen menschen die vijandig staan tegenover de vakbeweging.

De Voorzitter antwoordt, dat niemand onzer vijandig staat tegenover de vakbeweging.

Den Haag kan deze woorden van Gorter niet laten voorbijgaan zonder een ernstig protest. Nooit zou een onzer, die met de anarchisten hebben gestreden, het in zijn hoofd halen, om dezen onzin te zeggen. Spr. verzoekt Gorter zijn gezegde terug te nemen, en aan het geheele kongres, om te kennen te geven, dat deze uitdrukking ongelukkig was. (*Applaus.*)

Hilversum biedt aan het Partijbestuur, aan de oud-gedienden en aan alle partijgenooten zijn verontschuldiging aan. Het is nooit zijn bedoeling geweest om te zeggen wat hem uit den mond viel; hij verzoekt, het als een vergissing te beschouwen.

Troelstra acht deze verontschuldiging niet voldoende; hij gevoelt zich niet persoonlijk beleedigd, maar de uiting van Hilversum kan voedsel geven aan misverstand, kan schade doen aan de zaak waarvoor wij strijden, n.l. voor een sterke, machtige vakbeweging in Nederland. Een man als Gorter mag zich zulk een uiting niet laten ontvallen. Hij moet, als hij over dergelijke zaken spreekt, weten wat hij zegt.

Gorter verkeert min of meer onder den indruk van de onbewuste handlangers van onze vijanden in de arbeidersbeweging die beweren dat personen uit onze partij staan tegenover de vakbeweging. Maar indien er twist is ontstaan, dan is dat omdat er mannen in onze partij zijn die het internationale standpunt ten opzichte der vakbeweging hebben gehandhaafd, die hebben verkondigd dat de arbeidersbeweging twee armen heeft: de vakbeweging en de politieke. Dit hebben wij volgehouden en dit hebben wij in het aangezicht geslingerd aan onze tegenstanders. Tot de duizenden en duizenden die achter hun staan hebben wij geroepen: wij zijn niet uw vijanden, maar uw vrienden, die u niet naar den mond willen praten. Kiest dus, zegt spr., mannen in de kommissie, die ruzie hebben gehad met de anarchisten, want zij hebben bewezen, onvermoeide propagandisten te zijn voor een krachtige vakbeweging! (*Luid applaus.*)

De vergadering wordt voor een uur geschorst.

Na de pauze is aan de orde

Punt 14. (Afd. Arnhem.) Het Partijbestuur bevordere het aanvragen van rechtspersoonlijkheid door de afdelingen.

De Sekretaris van het Partijbestuur adviseert tot aanneming. Onwillige gemeenteraden kunnen thans de adressen onzer afdeelingen ter zijde leggen. Het partijbestuur zal zoodra mogelijk een model-aanvraag voor de kon. goedkeuring in het partijorgaan publiceeren. Amsterdam beveelt de aanneming aan, omdat de afdeelingen anders geen erfenissen kunnen aanvaarden. (*Gelach.*) Aldus wordt besloten.

Punt 15. (Afd. Groningen.) Het Kongres spreke zich uit over de mogelijkheid van het daarstellen van een fonds, waaruit arbeiders-afgevaardigden (leden der partij) worden gesteund, die door hun positie in gemeenteraad of Provinciale Staten, door hunne patroons als zoodanig onmogelijk worden gemaakt.

Groningen voert aan, dat bij de gemeenteraadsverkiezingen van dezen zomer zal blijken dat er geen onafhankelijke personen gevonden worden die de afdeelingen willen vertegenwoordigen; zij zullen moeten voortkomen uit de vakarbeiders, en dezen zullen door hun patroons werkloos worden gemaakt. Utrecht wijst op de ontzettende onkosten en de moeilijkheid om uit te maken wie voor het beginsel broodeloos wordt. Spr. vrees dat het fonds een lokaas zal worden voor lui die gemakkelijk aan den kost willen komen. Amsterdam is van meening, dat wanneer onze mannen in de gemeenteraden dringen, de patroons zich wel zullen bedenken, vóór zij dezen ontslaan: dat zou het beste middel van propaganda zijn, dat zij ons aan de hand konden doen. Rotterdam is tegen het voorstel, maar wenscht dat de gemeenteraadsleden zullen ijveren voor het uitbetalen van het presentiegeld, of, waar het nog niet is, het invoeren ervan. De Sekretaris van het Partijbestuur acht het voorstel onuitvoerbaar. Er is ook besloten een verkiezingsfonds te stichten, maar ook dat is niet mogelijk gebleken. Sommige afdeelingen kunnen niets kontribueeren. Schaper meent dat er geen overdreven vrees voor broodeloosheid behoeft te heerschen, zoolang Van Houten's kieswet nog bestaat; zij mag in geen geval een voorwendsel worden om zich aan de kandidaatstelling te onttrekken.

Groningen wijst erop, dat in Friesland 3 kandidaten voor de Provinciale Staten zich hebben teruggetrokken omdat zij bang waren voor broodeloosheid. Drachten (Jansonius) zegt, dat dit inder tijd foutief door de *Hervorming* is medegedeeld. Hij zelf was een der betrokkenen maar bedankte om andere redenen. Het voorstel-Groningen wordt ingetrokken.

De Voorzitter leest een telegram van sympathiebetuiging voor van Loopuit. (*Applaus.*)

Punt 16. (Afd. Amsterdam.) Het Kongres drage het Partijbestuur op, eene toevoeging aan Art. 10 der Statuten te geven, zoodat dit Artikel wordt:

„Iedere afdeeling en aangesloten vereening en ieder verspreid lid heeft het recht, voorstellen ter behandeling op het Kongres in te dienen en te verdedigen. Zij komen evenwel slechts dan in behandeling wanneer zij minstens 8 weken voor het Kongres bij den Sekretaris schriftelijk zijn ingediend en op het Kongres door minstens 3 afgevaardigden, tesamen minstens 3 vereenigen vertegenwoordigende, worden ondersteund.

Leden van afdeelingen, wier voorstellen door hunne afd. zijn verworpen, hebben het recht deze minstens 7 weken vóór het Kongres bij den Secr.

schriftelijk in te dienen; zij komen echter eveneens slechts dan in behandeling als zij door minstens 3 vereenigingen worden gesteund.

A m s t e r d a m wil in beginsel besluiten, dat ook leden van afdeelingen punten op den beschrijvingsbrief kunnen plaatsnemen. Voor statutenwijziging is hernieuwde aanvraag om koninklijke goedkeuring noodig, deze wil de afd. uitstellen, totdat zij ook om andere redenen noodzakelijk is geworden. De V o o r z i t t e r geeft den raad, aan het Partijbestuur over te laten of het dergelijke voorstellen op de agenda zal brengen. Als zij niet al te gek zijn, zal het P. B. er wel voor te vinden zijn. R o t t e r d a m vreest, dat indien elke minderheid recht heeft om voorstellen te doen, het einde niet is te overzien; blijft de beslissing bij het Partijbestuur, dan zullen daaruit geschillen ontstaan. U t r e c h t vreest dat aanneming van het voorstel desorganiseerend zal werken. — Bij handopsteken wordt het voorstel verworpen met groote meerderheid.

Punt 17. (Afd. U t r e c h t.) Het Kongres besluite tot afschaffing van het zegelstelsel.

U t r e c h t noemt het zegelstelsel onbetrouwbaar. De leden droegen de zegels los in den zak. De afdeeling heeft het stempelstelsel ingevoerd, thans moeten de leden hun boekje meebrengen, maar nu is de zaak ook volmaakt geregeld. Bij het zegelstelsel waren er leden, van wie het bestuur wist dat zij niet aan hun verplichtingen hadden voldaan, en die toch een boekje vol zegels hadden, terwijl anderen, die zegels hadden gekocht, met een leeg boekje liepen. A m s t e r d a m zegt, dat de partijkas van de afschaffing van het zegelstelsel schade zal hebben. De penningmeester van het P. B. wijst erop, dat voor het zegelstelsel niets beters in de plaats wordt gesteld. De konditie van de afdeeling Utrecht tegenover de partijkas in dit jaar minder goed dan het afgelopen jaar. Utrecht is bij het stempelstelsel goed, maar de partijkas is er slecht bij gevaren. (*Gelach.*) Indien men de leden kan dwingen om hun boekje mee te brengen om het te stempelen, kan men ze ook dwingen, het mee te brengen om er zegels in te plakken. P o l a k zegt, dat er niets beters is dan het zegelstelsel, maar het kan nog worden verbeterd, door over het zegel heen te stempelen met een stempel die iets grooter is dan het zegel. U t r e c h t wil, bij afschaffing van het zegelstelsel door controleurs van uit het P. B. doen zorgen dat de afdeelingen haar verplichtingen nakomen.

L e e u w a r d e n stelt bij wijze van motie van orde voor, om zoo lang geen afdeeling een betere regeling aan de hand heeft gedaan, over te gaan tot de orde van den dag. Aangenomen met overgroote meerderheid.

De P e n n i n g m e e s t e r van het P. B. spreekt, nu het zegelstelsel is gehandhaafd. de hoop uit, dat de afd. die het reeds hadden afgeschafte of nog niet ingevoerd, zegels zullen koopen en betalen.

Punt 19. (Afd. L e e u w a r d e n en Arbeiders-Kiesvereeniging.) Het Kongres onderzoekte in hoever het mogelijk is (met het oog op de feestelijke bijeenkomst) de zaken zóó te regelen dat een feestavond geen schade doet aan de werkzaamheden van het Kongres.

L e e u w a r d e n wijst erop, dat verleden jaar geen enkel onder-

werp van propagandistische aard is behandeld. Zandstra zegt dat de feestavond een kunstavond is, en dus op zichzelf een propagandamiddel. De Voorzitter acht het onmogelijk, een kongresdag te houden van 'smorgens 9 tot 's avonds 11; de feestavond is beslist noodig ter ontspanning. Leeuwarden stelt trouwens voor, den feestavond af te schaffen, nadat het eerst zelf hem heeft gehad. (*Gelach.*) Leeuwarden herinnert, hoe de oude soc-dem. bond vergaderde den eersten dag van 'smorgens 9 tot 's avonds 11½, den tweeden dag even lang, en den derden van 'smorgens 9 tot 's middags half vier. De Voorzitter: Daar is dan ook niet veel van terecht gekomen! (*Gelach.*) Troelstra maant aan, met kwesties als deze den tijd niet te verspillen. Overgegaan tot de orde van den dag.

Punt 20. (Afd. Leeuwarden en Arbeiders-Kiesvereniging.) Het Kongres spreke zich uit dat het Partijbestuur niet het recht heeft om sprekers, welke geen betaling van spreekbeurten eischen, te pressen daarvoor wél betaling te nemen.

Leeuwarden heeft dit voorstel gedaan ter wille van de arme afdelingen. Het ziet niet in waaraan het P. B. het recht ontleent, om als sprekers vrijwillig zouden komen, hun dit te verbieden. De Sekretaris van het P. B. protesteert tegen de redaktie van het voorstel. Een onwelwillende pers zou eruit kunnen lezen, dat onze sprekers geld verdienen met hun spreken, evenals de liberalen. Onze propagandisten eischen alleen vergoeding voor reis- en verblijfkosten. In het P. B. is de omstandigheid ter sprake gekomen, dat hier en daar sprekers werden uitgenoodigd die geen vergoeding vroegen. Dit zou leiden tot een ondemokratischen toestand. De spreekbeurten zouden alleen worden vervuld door hen, in wier handen zich kapitaal bevindt. Bij de publikatie van het besluit, dat het P. B. ten dezen heeft genomen, is een vergissing begaan. Het sloeg alleen op openbare, niet op kursusvergaderingen. Wie een vergoeding niet wil aannemen, kan ze storten in de Partijkas. Van Kol acht het uiterst billijk, dat de sprekers voor tijdverlies en onkosten vergoeding ontvangen; en indien het voorstel wordt verworpen, zal men onbillijk zijn tegenover de mingevoede sprekers. Spr. heeft besloten, niet meer te spreken zonder vergoeding, maar wat hij met die vergoeding wil doen, blijft geheel en al zijn eigen zaak. Zonder vergoeding zou men een aristokratie onder de sprekers kweeken, schijnbaar omdat zij meer in den smaak vallen, maar in werkelijkheid omdat zij goedkooper zijn. De Voorzitter wijst er op, dat ook gegoede propagandisten soms niet goed bij kas zijn; komt een verzoek om te spreken op zulk een oogenblik tot hen, dan zullen zij bedanken tot schade voor de afdelingen. Rotterdam acht ook vergoeding voor voorbereiding billijk. Middelburg wijst er op, dat arme afdelingen voor rekening van de partijkas sprekers kunnen krijgen.

Drachten brengt bij dit punt de vraag ter sprake, of afgevaardigden der Tweede Kamer vergoeding mogen vragen voor vergaderingen waarin zij aan hun kiezers rekenschap afleggen van de vervulling van hun mandaat.

Troelstra is verheugd, dat deze kwestie te berde wordt gebracht. Toen spr. in den afgelopen winter een propagandatocht hield door Friesland en rekenschap aflegde van zijn arbeid in de Tweede Kamer,

hield de kiesvereniging Drachten een vergadering zonder entree. Overal elders, in de armste plaatsen van het distrikt, had men 10 ct. entree geheven, en de zalen waren vol geweest. Spr. bracht aan Drachten f 2.50 in rekening, maar kreeg ten antwoord, dat men dit niet kon betalen, omdat er geen entree was geheven; anders, heette het, kwamen de menschen niet. Hij heeft zich verbaasd, dat terwijl op de kleinste plaatsen de zalen overal vol waren, in Drachten, waar de oudste partijleden wonen en de grootste kiesvereniging bestaat, de menschen niet zouden komen. Maar hij heeft later bemerkt, dat er iets anders achter zat. Men was van meening, dat spr. voor zijn persoon kwam spreken, om zijn kamerzetel te behouden. Hiertegen moet hij zich verzetten. Wanneer wij komen spreken, dan is dat om propaganda te maken voor ons beginsel, en wanneer wij aan een vergadering den vorm geven van het afleggen van rekenschap omtrent de vervulling van ons mandaat, dan is dat niet meer dan een vorm; het is in geen enkel opzicht een persoonlijke, maar geheel en al een beginselkwestie.

Daar komt nog iets bij: door het volk wordt ontzagelijk weinig opgebracht voor onze zaak. Het is waar, het volk heeft het ellendig, maar het is een opvoedend middel, om de menschen die buiten de organisatie staan er aan te gewennen, een kleinigheid over te hebben voor onze zaak. Men moge zeggen: de christelijk-historischen heffen geen entree, die zijn veel goedkooper, maar dan geldt hier: goedkoop duurkoop! (*Applaus.*)

A m s t e r d a m wijst er op, dat werkloozen altijd vrijen toegang kunnen krijgen. Het is billijk, dat ook tijdverzuim in rekening wordt gebracht. Spr. keurt het af, dat sommige afdelingen maar vergaderingen beleggen, zonder te weten, of zij den spreker kunnen betalen, en dezen er soms voor laten opdraaien.

D r a c h t e n heeft met genoegen Troelstra aangehoord, en zal het gesprokene overbrengen te bestemder plaatse, in de hoop dat ernaar zal worden gehandeld.

Met algemeene stemmen wordt overgegaan tot de orde van den dag, met goedkeuring van de houding in deze van het Partijbestuur.

P u n t 22. (Afd. Rotterdam.) Het Kongres besluite:

1. Dat de verslagen van ieder Kongres der S. D. A. P. in brochure-formaat worden uitgegeven.
- 2e. Dat elk lid (en niet zooals voorheen, alleen de afdelingen) een referendumbrief krijgt, waarop staan de punten van het Kongres (ook de verworpene).

Bij akklamatie aangenomen.

P u n t 23. (Afd. Rotterdam.) Het Kongres besluite, dat de afdelingen der S. D. A. P. en de bij haar aangesloten Arbeiders-Kiesverenigingen, permanente bureau's vormen, met de taak, het kiesrecht te verzekeren aan een zoo groot mogelijk aantal arbeiders.

De Voorzitter zegt dat indien dit mogelijk is, het zeker zal worden gedaan. Het P. B. zal de noodige opwekking geven en beraadslagen over de manier waarop het voorstel kan worden uitgevoerd. Aangenomen bij akklamatie.

P u n t 24. (Afd. Rotterdam.) Het Partij-orgaan, Brochuren en overig drukwerk worde gedrukt op een drukkerij die voldoet aan de eischen welke gesteld zijn op het Kongres voor de Grafische Vakken: geregeld naar

plaatselijke omstandigheden in overleg met de afd. van den Alg. Ned^e Typ. Bond, ter plaatse waar het werk gedrukt zal worden.

Rotterdam (Spiekman) wijst erop, dat dit voorstel is gewijzigd. Oorspronkelijk luidde het: „Het Partij-orgaan worde gedrukt op een drukkerij, die voldoet aan de eischen gesteld door den A. N. T. B.” Blijkens wat Van der Goes schreef in de *Nieuwe Tijd* heeft het opzien gebaard, althans de aandacht getrokken. Spr. kan zich dat begrijpen. Het oorspronkelijke voorstel is op den beschrijvingsbrief gebracht zonder dat men zich van zijn inhoud voldoende rekenschap gaf. De A. N. T. B. heeft als zoodanig geen tarief; wel eischen van algemeen aard, als een minimumloon enz. Jaren lang echter streven reeds over het geheele land de typografen naar de invoering van een standaardloon. Dat is een houvast voor den strijd voor betere levensvoorwaarden, door beperking van den kinderarbeid en het tegengaan van het nadeelig overwerk. Van hoogerhand kan een tarief niet worden ingevoerd. Het moet geschieden van onder op, door de gezellen. Dit voorstel komt dan ook uit den boezem van de afdeling van den Typografenbond.

Er was een federatief verband van alle typografen. Dit lichaam heeft een loontarief opgesteld. Het tarief is gebleven, maar de federatie niet. Het tarief heeft de sanktie gekregen der amsterdamsche patroons en van katholieke en antirevolutionaire vakarbeiders. Er kan mede worden gedemonstreerd. Men kan niet zeggen, die eischen zijn te hoog; het zijn de eischen van alle arbeiders van het vak. De beteekenis van het voorstel ligt hierin, dat indien de drukker het tarief wil nakomen, de drukprijs van de krant moet worden verhoogd, want de eischen van het tarief zijn te Rotterdam veel hooger dan de loonen die werkelijk worden betaald. Het zou zelfs onbillijk zijn, den drukker het betalen van het tarief op te leggen; dit wordt door alle typografen erkend. Want de gevolgen zouden niet alleen van invloed zijn op de krant, maar op al het werk dat de drukker heeft. Hij zou de eenige patroon zijn die het tariefloon uitbetaalde, en zou dus niet kunnen blijven concurreren. Het gevolg zou zijn dat het blad uit Rotterdam wegging, en de Rotterdamsche gezellen zouden er te erger aan toe zijn.

Daarom willen wij overleg plegen met de afd. Rotterdam van den A. N. T. B. Deze heeft zelf erkend, dat het tarief van de federatie te hoog is. Het gemiddeld loon te Rotterdam is f 8.35, de federatie eischte f 12.—. Toch moeten wij den weg op van het doorvoeren van de eischen der vakbonden. Wij moeten met die eischen demonstreeren en ze zooveel mogelijk toepassen, om te bewijzen dat het ons ernst is met haar verwezenlijking. Daarom moet er overleg worden gepleegd met de afdeling van den A. N. T. B. Deze zal niet het onredelijke eischen, maar het zou een groote aanwinst zijn, indien wij op een socialistische drukkerij doorvoerden wat ook door katholieke en andere kerkelijke arbeiders wordt geëischt. Wij kunnen dan bewijzen, dat wij de vakbeweging willen vooruithelpen.

Troelstra. Het Partijbestuur heeft met groot genoeg kennis genomen van het voorstel-Rotterdam. Natuurlijk zal de Arbeiderspartij zoo krachtig mogelijk medewerken om tot stand te brengen wat de arbeiders in de vakorganisatie wenschen. Het P. B. zou er dan ook niet tegen opzien, voor het drukken van het blad meer te betalen,

De financieele kwestie is voor ons van nul en geener waarde.

Spr. moet echter het volgende in het midden brengen. De drukkerijen waaraan thans het werk van het Partijbestuur wordt gegeven, het P. B. heeft zich daarvan overtuigd, beantwoorden aan den gemiddelden toestand. Spr. zou gaarne zeggen: wij kunnen ons erop beroemen, dat de beste toestand die bestaat, wordt aangetroffen op alle drukkerijen die voor de partij werken, maar dat zou bezijden de waarheid zijn. Het puikje van den toestand wordt niet op die drukkerijen aangetroffen. Maar zij beantwoorden in elk geval aan de gemiddelde eischen.

Het heeft spr. genoeg gedaan, dat Spiekman, die een van de eerste plaatsen in de typografenbeweging bekleedt, gevoelt dat wij niet alles kunnen wat wij willen, dat wij met sommige omstandigheden hebben rekening te houden. Het redactiegeheim moet vertrouwd zijn. Natuurlijk kunnen kapitalistische ondernemingen, waar de grootste en de nieuwste machines zijn ingevoerd, ook hooger loonen betalen dan kleine, beginnende drukkerijen, die geen kapitaal hoege-naamd hebben. Wij zouden dus, wilden wij zonder meer het tarief invoeren, gevaar loopen dat wij allereerst bij groot-kapitalistische ondernemingen terecht kwamen. De Electricische Drukkerij is te Amsterdam de meest kapitalistische onderneming. Zij zou ons willen hebben. Of dat te Rotterdam ook met de grootste ondernemingen het geval zou zijn, is de vraag. Maar wij ontvangen kopie van personen, die moeten weten dat het niet bekend wordt dat zij in *De Sociaaldemokaat* schrijven. Er komen menschen die de redactie willen spreken, en van wie dit niet bekend mag zijn. Ons bureau mag niet zijn gevestigd te midden van den vijand. Wij moeten dus hebben een vertrouwde drukkerij. Het een moet met het ander zooveel mogelijk worden verbonden.

Het allereerst komt nu in aanmerking de drukkerij van Masereeuw. Het P. B. verheelt het niet, de loonstandaard bij Masereeuw zou beter kunnen zijn dan hij is. Hij is een gemiddelde. Bekwame en volwassen personen verdienen er van f 10.50 tot f 12.— Het heeft spr. genoeg gedaan, dat toen hij om inlichtingen kwam, Masereeuw hem mededeelde dat hij het voornemen had, zijn drukkerij te reorganiseeren. Hij is van plan, een meesterknecht aan te stellen op een loon van f 15, en ook van anderen van zijn personeel het loon te verhoogen. Aan Masereeuw moet worden overgelaten, hoe hij die loonsverhooging wil regelen, hoe hij zijn personeel wil reorganiseeren.

Het Partijbestuur echter heeft, beseffende het gewicht van deze kwestie, zich in verbinding gesteld met het hoofdbestuur van den A. N. T. B. Het heeft een briefontvangen van Hols, die gaarne erkent, dat bij behoud van het orgaan te Rotterdam groote moeielijkheden zich voordoen, maar die toch bij overleg wel zullen zijn op te lossen. Hols geeft in overweging, dat het afdelingsbestuur van den A. N. T. B. een bespreking zal houden met den drukker, en dat een lid van het hoofdbestuur van dien bond daarbij tegenwoordig zal zijn. Het Partijbestuur is volkomen bereid, aan die eischen tegemoet te komen.

Wij hebben ook rekening te houden met de partijgenooten die tengevolge van hun optreden in de arbeidersbeweging niet meer bij een patroon terecht kunnen, en genoodzaakt zijn een eigen onderneming op te zetten. Dat zij dit doen, is niet gewenscht voor een goede loonverhouding; maar de toestand is eenmaal zoo, en het P. B. vraagt:

waar deze mannen, die zich hebben opgeofferd voor de zaak der arbeiders, bezig zijn zich op te werken, moeten wij hun daar het bestaan onmogelijk maken, door hen ons drukwerk te onthouden? Wij antwoorden in ontkennenden zin. Dat sluit niet in zich dat wij iedere behandeling van het personeel maar zullen goedvinden; het P. B. is niet overtuigd, dat op die kleine drukkerijtjes alles is zooals het kan zijn. Wij zullen alles doen om als wij te Rotterdam blijven den stoot tot verbetering te geven.

Dus: allereerst zijn partijgenooten als drukkers aangewezen; wij nemen niet met iederen toestand genoegen; wij zullen gaarne hogere prijzen betalen. Maar spr. wil in het voorstel-Rotterdam de woorden invoegen, door Spiekman reeds in zijn toelichting gebruikt: zooveel mogelijk.

Nu men weet, welke gevoelens ons bezielen en waarmede men rekening zal hebben te houden, zijn lange besprekingen overbodig.

Rotterdam neemt de invoeging van Troelstra over; het voorstel wordt daarna bij akklamatie aangenomen.

Punt 25. (Partijbestuur). De toelage aan den Partijsekretaris worde verhoogd, en het partijbestuurslid, met den brochurehandel belast, geniete een toelage.

De Voorzitter merkt op dat, nu in plaats van Dijkman Melchers in het P. B. is benoemd, de brochurehandel zal moeten worden getrokken aan het Dagelijksch Bestuur of aan de administratie van het blad. Het tweede deel van het voorstel vervalt dus. Utrecht wil aan het voorstel, voor zoover het op den brochurehandel betrekking heeft, terugwerkende kracht geven. De toelage aan den Sekretaris van het P. B. wordt met alg. stemmen gebracht van f 50 op f 100. Eveneens wordt met alg. stemmen aangenomen, het lid van het P. B., dat in het afgelopen jaar met den brochurehandel was belast, daarvoor een toelage van f 50 te geven. Goedhard (rapporteur voor het nazien der boeken) wil ook van den penningmeester, indien deze het wenscht, de toelage verhoogden.

Den Haag wil met den brochurehandel een boekverkooper, of beter nog, een uitgever belasten. Thans komen de brochures alleen in handen van partijgenooten. Wilde men ze in den boekhandel brengen, dan zouden verschillende boekhandelaars er meer navraag naar krijgen, en dus bestellen ook. Amsterdam (Fortuijn) zegt dat boekhandelaars die beweren geen brochures te kunnen krijgen, praatjes voor de vaak verkoopen. Spr. publiceert elke nieuwe uitgave in het orgaan van den boekhandel, de boekverkoopers weten dus waar zij terecht kunnen. Hij raadt af, onze brochures aan den gewonen boekhandel in commissie te geven; zij laten ze slingeren in een hoek, tot zij vuil en vet zijn, of misschien voor iets anders worden gebruikt, en heelemaal weg zijn. De brochurehandel is voldoende geregeld. Dijkman is van oordeel, dat indien de wenk van Van der Goes wordt opgevolgd, niet de helft zal worden verkocht van de brochures die thans van de hand gaan. De brochures moeten aan de afdelingen op haar dak worden gestuurd; er moet worden geschreven, dat zij ijverig verkoopen en ijverig betalen; anders verkoopen zij niet, en rekenen zij niet af.

GEMEENTERAADSPROGRAM.

Besloten wordt, thans aan de orde te stellen

Punt 35. (Partijbestuur.) Het Kongres neme het Gemeenteraads-program aan, door de daartoe benoemde Kommissie ontworpen.

Schaper, door het Partijbestuur aangewezen als inleider van dit onderwerp, begint met te herinneren dat het reeds een paar jaar op de agenda staat. Wij zijn verplicht ons met alle macht te werpen op de verovering van de gemeenteraden, die een groot deel van de staatsmacht vertegenwoordigen. Wij moeten ze veroveren en er propagandistisch in werken. In den gemeenteraad heeft de arbeider zijn afgevaardigde in zijn onmiddellijke nabijheid, er komen zaken aan de orde waarvan hij verstand heeft; de kontrole zal hem dus gemakkelijk vallen. En er is in den gemeenteraad veel propaganda te maken; de raad kan het belang van den arbeider behartigen, dat van den kapitalist besnoeien. In '97 is een kommissie benoemd van een aantal personen om een gemeenteprogram te ontwerpen. Verschillenden zijn er gaandeweg uitgevallen, overgebleven zijn ten slotte Van Kol, Ankersmit, De Clercq, Schaper en Nieuwenhuis, die het thans aan de orde gestelde program hebben ontworpen. Spr. hoopt, dat het zal worden aangenomen. Want het is niet alleen noodig, dat wij aan de verkiezingen meedoen, de door ons in den raad gekozen leden moeten ook weten wat zij zullen doen; zij moeten onder alle omstandigheden weten wat uit socialistisch oogpunt noodig is te doen. Totnogtoe was een verkiezing voor den gemeenteraad slechts een spontane handeling — Groningen uitgezonderd — die niet voor rekening kwam van de partij; zij was niet een georganiseerde aanval op dit deel der bourgeoisie. Dat moet anders worden; derhalve is een program noodig.

Wat is nu het beginsel, het karakter van dit program? Is het definitief, dient het voor een verre toekomst? Neen, het draagt eenzelfde karakter als ons strijdprogram. Bij het opstellen zijn de ontwerpers uitgegaan van de redeneering: de partij groeit. In verloop van tijd zullen er verbeteringen in worden aangebracht, zij zweren niet dat het na 5 of 10 jaar nog doelmatig zal zijn, maar vooralsnog achten zij het geschikt.

Er is kritiek geoefend op het program door den heer Tak, die niet lid is van de partij, zoodat hij niet in de kommissie kon worden opgenomen, wat anders zeker zou zijn geschied. De heer Tak meende, dat er scheiding moet worden gemaakt tusschen steden en plattelandsgemeenten; maar in sommige omstandigheden is wat voor het platteland geldt, ook voor de stad een richtsnoer.

De hoofdzaak is, is het een verkiezings- of een beginselprogram, en zijn de eischen die gesteld zijn, eischen die onmiddellijk zijn te verwezenlijken. Het program bevat tal van punten, die niet zijn door te voeren dan met behulp van den rijkswetgever. Hier zijn twee standpunten mogelijk: rekening houden met het feit, dat de gemeenten zijn overgeleverd aan den rijkswetgever, maar dan zou het program heel mager worden; slechts enkele eischen kunnen dan worden gesteld; het program zou niet geven wat wij noodig achten. Wij

hebben bij het opstellen het oog gericht op wat wij ook in de toekomst rekenen de taak der gemeente te zijn. De raadsleden moeten zien, wat in het belang van het socialisme is, en dat nastreven. Zij zullen dan stuiten op de rijkswetgeving, maar dat is geen bezwaar: de gemeenten hebben het recht, bij de Staten-Generaal aan te dringen op de bevordering harer belangen; komen dus onze eischen met de rijkswetgeving in botsing, dan is het in het belang van de propaganda, van de arbeidende klasse, dat de rijkswetgever tot herziening wordt aangespoord; de vertegenwoordigers der arbeiders in de Kamer kunnen die taak weer van de gemeenteraden overnemen. Reeds nu hebben de raden van Oude Pekela en Beerta aan de Tweede Kamer verzocht, om verandering te brengen in de wet van Van Houten, die progressie in gemeentelijke inkomstenbelasting verbiedt.

Alle wetten die met de eischen van het pogram niet strooken, staan op het punt te worden veranderd. De bepaling op de inkomstenbelasting is nog niet uitgevoerd, er zijn nieuwe onteigenings-, armen-, politie- en onderwijswetten noodig. Herziening van onteigenings- en armenwet staan zelfs op het program der liberalen, herziening van de politiewet is misschien niet zoo aktueel, herziening der onderwijswet is door het leerplichtontwerp feitelijk reeds aan de orde. Wij konden ons niet bepalen tot wat met behoud van de rijkswetgeving was te bereiken. Dan hadden wij niet eens de progressieve gemeentelijke inkomstenbelasting kunnen eischen. Er moest dus in dit program worden opgenomen wat wij in de rijkswetgeving onmiddellijk willen zien verbeterd.

De gemeente heeft veel te weinig vrijheid. Het is de taak van het sociaaldemocratisch gemeenteraadslid, om bij iedere gelegenheid daarop te wijzen.

Moesten wij een apart verkiezingsprogram maken voor de plattelandsgemeenten en een apart program voor de steden? Amsterdam heeft niets aan tal van de door ons gestelde eischen; maar dat is ook niet noodig; wij moeten een program hebben, waaruit alle socialistische gemeenteraadsliden kunnen weten, op welke wijze wij de gemeenteraden den weg naar het socialisme willen opsturen. Dit is voldoende. Meent men van niet, dan moet men voor iedere gemeente een apart verkiezingsprogram maken.

Spr. gaat thans over tot behandeling der afzonderlijke paragrafen. § I luidt, na een kleine wijziging, aldus:

§ I. Uitbreiding van het **grondbezit** der gem^eenten. Verbod van verkoop van gemeentegrond aan partikulieren of van verhuring op zeer langen termijn. Onteigening, door stedelijke gemeenten, van gronden, grenzende aan de bebouwde kom der stad, — door landelijke, om in de behoefte aan bouwland te voorzien.

Het beginsel is, dat aan partikulieren geen gelegenheid mag worden gegeven zich door gemeentegrond te verrijken, dat grondbezitters niet slapende rijk mogen worden door uitbreiding der stad. Als er bouwgrond noodig is, moet die door onteigening worden verkregen; de mogelijkheid moet bestaan, om grond aan arbeiders te verschaffen.

§ II. Wering of overname van alle bedrijven, die het karakter aannemen van een gemeentelijk monopolie.

Uitbreiding van het **gemeentelijk bedrijf** door verschaffing van gemeente-

wege van water, licht en warmte, exploitatie van tramwegen, telefonen en elektrische beweegkracht; oprichting van gemeentelijke werkplaatsen en magazijnen; inrichtingen voor handel en bedrijf (havens, dokken, kranen, pakhuizen); regeling en eigen uitoefening van het bouwbedrijf en assurantie der gebouwen.

Tegenover monopolies zijn wel concessie-voorwaarden te maken, maar of de concessionaris is niet tevreden, of de gemeente is aan handen en voeten gebonden. Voor de sociaaldemokraten wordt het meer en meer van belang, de gemeenten te drijven naar openbaar bedrijf; dat is dan nog wel gemeentelijk kapitalisme, maar dat komt toch meer en meer ten voordeele van de arbeiders en de verbruikers.

Onbewoonbaarverklaring is gemakkelijk, maar indien niet tevens de gemeente zorgt voor nieuwe woningen, worden de arbeiders er niet beter door.

De gemeente betaalt de brandweer, rationeel is dus, dat zij ook zorgt voor de assurantie.

§ III. Zorg der gemeenten voor **werkloozen**, door het stichten van arbeidsbeurzen, staande mede onder toezicht van patroons en arbeiders; het verschaffen van werk door het doen afbreken van krotten of herstellen van slechte woningen en aanleggen van volksparken; het doen vervaardigen of herstellen van goederen, om deze te verschaffen aan de bedeelden.

Het tegen matigen prijs in gebruik geven van grond en van bedrijfs-materiaal, om landbewerkers daarop een zelfstandig bestaan te verschaffen; in verband hiermede bevordering van kooperatie der kleine en middelmatige landgebruikers; het aanleggen van wegen en bosschen, het droogleggen van plassen en de ontginning van woeste gronden.

De grootste kanker van onze samenleving is de werkloosheid. Op haar grondslag zal de werkloosheid nooit geheel verdwijnen, maar het ligt op den weg der gemeente om te voorzien in den nood: gij, moeten wij zeggen, die den maatschappelijken toestand van het oogenblik in stand houdt, dient dien voor ons zoo dragelijk mogelijk te maken. Wij willen niet, dat concurrentie wordt aangedaan aan wie werk hebben; zooveel mogelijk moet arbeid worden verricht die geen nieuwe werkloosheid kweekt, en die aan bedeelden ten goede komt. Van dat laatste is een proef geleverd met de werkverschaffing in het Oude Buitengasthuis te Amsterdam, een proef die, omdat zij uitging van partikulieren, gebrekkig moest blijven.

Arbeidsbeurzen zijn geen middel om de werkloosheid uit de wereld te helpen, maar zij leveren voornamelijk statistieken, waaruit wij leeren hoe het met de werkloosheid staat.

In de tweede alinea is het woord „landbewerkers” gebruikt, om te kennen te geven dat niet uitsluitend arbeiders zijn bedoeld; wij willen den grond niet in eigendom, maar in gebruik geven, en om aan de gebruikers een zelfstandig bestaan te verzekeren, is het noodig dat de gemeente bedrijfsmateriaal verschaft als ploegen, zaden, mest enz.

§ IV. Behoorlijke bezoldiging van lagere **beambten en werklieden in gemeentedienst**, met beperking der hooge traktementen voor de hoogste ambtenaren. Vaststelling van algemeene bepalingen, geldende zoowel voor den arbeid in direkten als voor dien in middellijken dienst der gemeenten, waardoor den arbeiders, overeenkomstig de praktische eischen der gevestigde vakverenigingen, een goed loon tegen een matigen arbeidsduur wordt verzekerd, en hen volle uitkeering bij ziekte, Zondagsrust, een jaarlijksche

vakantie met behoud van salaris, een pensioen voor henzelven en voor hunne weduwen wordt gewaarborgd. Bepalingen van ongeveer dezelfde strekking in de voorwaarden voor het verlenen van concessies en inachtneming hiervan bij het aanbesteden van leveranties.

Uitvoering van gemeentelijke bouwwerken in eigen beheer. — Instelling van een scheidsgerecht voor geschillen tusschen werklieden en hunne onmiddellijke chefs; volkomen vrijheid van beweging in organisatie en politiek voor ambtenaren en werklieden.

Deze paragraaf heeft betrekking op de gemeente als werkgeefster. De gemeente geeft veel werk uit; zij heeft een apart bouw bureau; wij moeten eischen, dat haar loonen en werktijden niet slechter zijn dan die van partikulieren. Wij zeggen niet door dik en dun: hooge ambtenaren mogen niet meer dan zooveel salaris hebben; wij weten dat men een goeden gasdirekteur soms duur zal moeten betalen, maar voor uitzonderingen maakt men geen program. De loonen moeten worden geregeld in aansluiting met de eischen der gevestigde vakverenigingen. De kleinste vakverenigingen stellen de hoogste eischen; de grootere passen wel op, dat zij zich niet belachelijk maken. De gemeente zal bijv. verplicht zijn, bij uitbesteding van drukwerk de drukkerij te kiezen wier loonen het dichtst zijn bij de eischen van den A. N. T. B.

Misschien zullen er arbeiders zijn, die den eisch van een vakantie met behoud van salaris vreemd vinden; maar arbeiders die het heele jaar arbeiden, mogen dat wel hebben. Onlangs zei een tramdirekteur tot spr., dat hij aan de paarden elk jaar veertien dagen rust geeft; ze werden dan weer glad en vet. Spr. vroeg, of de kondukteurs en de koetsiers ook veertien dagen rust kregen. Het antwoord was: neen. Spr. meent, paarden behoeven niet alleen vakantie te hebben, arbeiders mogen er ook van genieten. (*Applaus.*)

Bij het eigen beheer komen wij in botsing met de gemeentewet. Regel moet, volgens de uitlegging der wet, aanbesteding zijn. Wij meenen, dat de gemeente zelf moet bouwen, dan is zij baas over de arbeidsvoorwaarden en zal het werk beter zijn.

Een scheidsgerecht is hoog noodig, tegenwoordig krijgt de werkman altijd ongelijk.

§ V. Kosteloos voorbereidend, lager, herhalings- en ambachts-onderwijs. Bij gebleken bekwaamheid kosteloos middelbaar en hooger onderwijs voor minvermogenden. **Schoolvoeding** en -kleeding, en vakantie-kolonies. Gratis leermiddelen. Invloed van den klasse onderwijzer en van de ouders op het schoolbestuur. Bevordering der volksoontwikkeling, door openbare boekerijen, leeszalen en beschikbaarstelling van openbare gebouwen voor ontwikkelingsvoordrachten. Instelling van bureaux voor gratis rechtskundig advies voor on- en minvermogenden.

Schoolvoeding en -kleeding zijn niet in harmonie met de rijkswetgeving, maar reeds trachten wij in het leerplicht-ontwerp deze beginselen opgenomen te krijgen; al wordt het niet toegestaan, toch zullen wij volhouden.

Rechtskundige adviezen zijn noodig om kwesties met patroons op te lossen. Dit is een privaat-socialisme. De bepaling is gericht tegen fatsoenlijke afzetterij en onbetrouwbare adviezen.

§ VI. Krachtige zorg voor den **gezondheidstoestand** door het bouwen van gemeentewege van arbeiderswijken, beantwoordende aan de eischen der gezondheidsleer; aansluiting van elke woning bij de gemeentelijke

waterleiding, terwijl zij wat licht, lucht, ruimte, verwijdering van afvalstoffen, brandgevaar, geriefelijkheid enz. betreft, moet voldoen aan de eischen der hygiëne. Strengere verordeningen op het bouwen en bewonen van woningen, gehandhaafd door een goed ingericht en blijvend bouwkundig en sanitair toezicht. Onteigening van gemeentewege van alle woningen, in strijd met de gestelde eischen. Gemeentelijke slaaphuizen.

Keuring van levensmiddelen, met centrale markten voor alle eerste levensbehoeften, en openbare slachthuizen. Gemeentelijke verzorging van zieken en gebrekkigen. Aanstelling van schoolartsen, instelling van schoolbaden. Volksbad- en zweminrichtingen; gemeentelijke waschhuizen. Goede inrichting van de gemeentelijke reiniging en het rioolstelsel; kosteloze desinfectie-inrichtingen, enz.

Deze paragraaf strekt tot bevordering van den gezondheidstoestand der arbeiders. In de laatste halve eeuw is die in het algemeen vooruitgegaan, maar hij moet nog veel meer vooruitgaan. De arbeidersvrouw moet voor een paar centen in een waschrichting terecht kunnen; de woningen moeten aan zekere eischen voldoen. Met schoolartsen zijn elders uitnemende resultaten verkregen. De lijkverbranding is uit deze § weggevallen; zij behoort geheel en al bij den rijkswetgever te huis en wij kunnen de regeling daarvan dus aan dezen overlaten.

§ VII. Verbeterde gemeentelijke **armenzorg**, bestaande in zooveel mogelijk voorkoming der bitterste armoede, door tijdig te steunen, hetzij door voorschotten, hetzij door giften. Opneming in de armbestuurkolleges van werklieden en kleine burgers, bekend met de nooden en behoeften der armen, zooveel mogelijk verspreid over de verschillende deelen der gemeente. Behoorlijke ondersteuning der aanvragen bij gebleken nood, onverschillig op welken leeftijd.

Zoolang wij de socialistische maatschappij niet hebben bereikt, zullen wij armoede hebben. Vooral de gemeente kan daartegen praktisch strijden door haar armenzorg. In de commissies moeten echter niet alleen heeren zitten die er geen steek verstand van hebben; ook geen bedeelden, maar kleine burgers en arbeiders die kunnen beoordeelen wat er noodig is. Er moet niet alleen worden voorzien in den uitersten nood; reeds nu wordt de tegenwoordige armenwet niet meer nageleefd: de kerkelijke gemeenschap schuift de armen van zich af, en de burgerlijke armenzorg vult meermalen aan wat de kerkelijke te weinig doet.

§ VIII. **Drankbestrijding** door de gemeenten, door het onder geen voorwendsel vermeederen der inrichtingen met vergunning, bij benoemingen van politie-agenten en inspecteurs de voorkeur te geven aan afschaffers of geheelonthouders en het verschaffen van wachtlokalen met verstrekking van koffie voor losse arbeiders.

Local option staat reeds op het partijprogram. Ook dat kan niet geschieden zonder den rijkswetgever. Maar de vraag is of wij niet verder moeten gaan, en op den duur alle drankverkoop verbieden. In ieder geval moeten de dronkenen niet worden geveerbaliseerd door halfdronkenen. Als agenten moeten onthouders of althans zooveel mogelijk onthouders worden benoemd, want zij zullen wel moeilijk zijn te krijgen. (*Gelach.*)

De wachtlokalen moeten vooral dienen voor zekere kategorien van

losse arbeiders, kaaiwerkers enz., die nu naar de kroeg gaan als zij het warm en naar de kroeg gaan als zij het koud hebben.

§ IX. Afschaffing der bepalingen uit de **politie-verordeningen**, die de vrijheid van betooging, vergadering en drukpers in lokalen en op den openbaren weg belemmeren. Bekostiging der justitieele politie door het Rijk. Benoeming van alle beambten der gemeentepolitie door de gemeente.

Tegenwoordig wordt de burgemeester benoemd door de regeering en de burgemeester benoemt en ontslaat het personeel van de politie. De gemeenteraad moet het geld ervoor geven, maar kan geen kritiek uitoefenen. Een lid van den raad mag zeggen: wat hebt gij gisteren uitgevoerd met de politie, maar de burgemeester kan antwoorden: ik wil u wel wat inlichten, maar het is niet uw, maar een regeeringszaak. Wij moeten niettemin geregeld daarover interpellieren, en telkens aan onze interpellaties toevoegen, dat deze toestand een schande is. Wij moeten moties indienen om aan den rijkswetgever verbetering daarvan te vragen, en onze Parlementsleden moeten dan weder de zaak verder brengen.

In den laatsten tijd hebben de gemeenteraden meermalen bij verordening onze kolportage belemmerd. Te Oenkerk mag zelfs op Zaterdagavond geen vergadering worden gehouden. De afgevaardigde van Oenkerk roept spr. toe, dat nog onlangs een kastelein daarvoor is geverbaliseerd. Het is een schandaal, dat zulk een bepaling bestaat! Men weigert vergunning voor een optocht. Het Heilsleger mag op straat manifesteren, maar de 1 Mei-beweging niet. Daartegen moet worden geprotesteerd. Er mag wel een ovatie worden gebracht aan een nieuw gekozen Kamerlid, maar een feest van georganiseerde arbeiders mag niet met een optocht worden gevierd!

§ X. Sterk opklimmende **belasting** op het inkomen, met heffing van hogere belasting op inkomens uit bezit, dan op inkomens uit bedrijf of arbeid en met vrijstelling van lagere inkomens. Belasting van uitwonende eigenaren van grond en bedrijven. Afschaffing der heffing van opcenten op de verteringsbelasting (personeel). Afschaffing van belasting op volksbehoeften, ook indien deze door het maken van winst met gemeentelijke bedrijven (gas, water enz.) verkregen wordt. Afschaffing van tollén. Heffing eener gemeentelijke grondbelasting, met herhaalde waardeschatting. Heffing van opcenten op de rijksbelasting op erfenissen. Heffing eener bijzondere belasting van huiseigenaars, wier bezit in waarde vermeerderde door uitgaven der gemeenten.

De meeste hier opgenoemde dingen kosten geld. Maar ons doel is juist om de bittere armoede der arbeiders en de voorrechten der rijken weg te nemen. Het moet dus komen van den rijken man, die het heeft. Wie het meeste heeft, kan en moet het meeste betalen. In sommige gemeenten is dat gevoeld en is de belastingheffing dienovereenkomstig geregeld.

Ten eerste moet worden gezorgd, dat het heffen van een progressieve gemeentelijke inkomstenbelasting niet van af 1901 onmogelijk wordt. Onder de vooruitstrevende liberalen is een sterke strooming aanwezig om dat te verhinderen. Pierson zegt: gij slacht de hen die de gouden eieren legt; hij dreigt dat de rijken over de grenzen zullen gaan. Wij kunnen ons echter aan zoo'n praatje niet storen; de rijken moeten meer en meer te grazen worden genomen. Het belasten van

uitwonende eigenaren is vooral voor Friesland van belang; het is een agitatiemiddel, want de zaak behoort thuis bij den rijkswetgever.

Deze paragraaf is ontworpen met het doel om een goede belastingwetgeving te krijgen zoolang wij verkeerden in de kapitalistische maatschappij. Wij stellen beginselen, maar houden er niet te angstvallig aan vast. Groningen maakt jaarlijks meer dan f 40,000 winst met de gasfabriek. Moet nu de gasprijs worden verlaagd? De zaak is niet in orde, maar onmiddellijk kunnen wij ze niet veranderen; wij moeten trachten, het zoo gauw mogelijk te doen. De gemeentefinancien moeten zoo worden ingericht, dat winst van gemeentebedrijven niet noodig is; in elk geval mag zij niet worden verhoogd, want zij legt een nieuwen accijns op de eerste levensbehoefden, die door de slechte gelijkheid wordt gekenmerkt, dat de arme er evenveel aan moet betalen als de rijke.

Onder de tollën zijn ook begrepen de watertollën, havengelden enz.

De gemeente heeft recht op den grond, dus ook recht op de winst van den grond die omhoog gaat in prijs. Aan den anderen kant moet worden gezorgd, dat wat de pachter aan den grond heeft gegeven, hem niet wordt ontnomen.

Ziedaar het gemeenteprogram zoo kort mogelijk toegelicht. Er komt een zeer uitvoerige toelichting uit in den vorm van een brochure. In de *Sociaaldemokraat* is de raad gegeven, om geheime vergaderingen te verbieden, ten einde het konkelen tegen te gaan. De praktijk maakt dat echter onmogelijk. Er is bijv. de vaststelling van het kohier voor de inkomstenbelasting aan de orde, en in den gemeenteraad zitten verschillende lui, die op de hoogte zijn van de vermogens. Een lid weet, dat iemand f 10.000 heeft geërfd, maar hij wil het niet in het openbaar zeggen, om zich geen vijanden te maken. De gemeente Groningen moest een huis koopen, en spr. wist niet wat daaraan vast was, hij had nog nooit huizen gekocht, zegt Troelstra; dat is volkomen waar; spr. dacht, dit kon wel in het openbaar worden behandeld. Maar de bourgeois is hebzuchtig; als hij bemerkt dat men zijn huis noodig heeft, zet hij f 5000 op de koopsom. Nu behandelt men zoo'n zaak ondershands.

De heer Tak heeft ook een program ontworpen in de *Nieuwe Tijd*. Hij heeft op dat van de commissie aangemerkt, dat de volgorde niet goed is, dat er verwarring in heerscht; hij wil een program dat dadelijk uitvoerbaar is en hij stelt een nieuw program op, dat voor onze propagandisten lang niet genoeg geeft, en dat aan dezelfde fouten mank gaat. Spr. beveelt de aanneming van het gemeenteprogram aan. (*Applaus.*)

Troelstra maakt uit het applaus, door de vergadering aan den inleider gebracht op, dat van het werk door de commissie gedaan en van het door Schaper gesprokene de algemeene geest wordt gewaardeerd. Op verschillende wijzen kan de zaak worden behandeld; wil men nauwkeurig bespreken het doel en de richting van het program, zijn grondslagen onderzoeken en vragen in hoever het in alle mogelijke opzichten voldoet aan alle eischen, dan konden wij de rest van het Kongres er wel aan wijden. Wij zullen, dat is ook de meening van de overige leden van het P. B., wèl doen, er zoo kort mogelijk op in te gaan. Dit is noodig met het oog op onzen tijd; maar ook,

omdat, de knapsten niet te na gesproken, wij niet genoeg op de hoogte zijn om het grondig te behandelen. Wij zijn genoodzaakt, voor de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen een program te ontwerpen, en wij zijn het hierover eens: wij moeten een program hebben dat de algemeene richting aangeeft. Dit moet op den voorgrond staan. Blijkt later, of betrekkelijk spoedig, dat wij op een of meer punten hebben misgezien, welnu, wij moeten tastende en zoekende onzen weg vinden, en kunnen naar behoefte het program wijzigen. Dit voorop gesteld, hebben wij niet al te veel vrees te koesteren om enkele punten aan te nemen, die misschien weldra zullen moeten worden veranderd.

De heer Tak zegt: er heerscht verwarring in het program. Er worden allerlei punten in gezet, die bij den rijkswetgever behooren. Tot spr.'s groot genoegen kan hij verklaren, dat de toelichting van Schaper voor hem dat bezwaar heeft opgeheven. Onze propagandisten moeten het program mede gebruiken voor de agitatie. (*Applaus.*)

Maar toch moeten die punten niet eenzijdig worden geformuleerd; wij moeten niet het gevaar loopen, dat het publiek zegt: wat domme lui! Het program zal toch wel verkeerd worden uitgelegd, maar wij moeten dat zooveel mogelijk voorkomen, wij moeten praktisch en verstandig zijn. Als wij bij den rijkswetgever aandringen op herziening, moeten wij ons precies uitdrukken.

Spr. zal niet elk punt op den voet volgen; in vele opzichten is de commissie nog al gelukkig; waar zij afdaalt in bijzonderheden is spr. het meer met de commissie eens, dan met den heer Tak. Toch heeft spr. bijzonder groot bezwaar tegen de laatste § die over de belastingen handelt. De deskundige van de gemeente-financien is wat al te licht heengestapt over de zaak. In de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek is een rapport uitgebracht door een viertal heeren, waarin de bezwaren tegen progressieve gemeentebelasting worden uiteengezet. Wij hebben ons aan het gezag van die heeren niet te storen, maar als hun argumenten goed zijn, moeten wij die toch wikkelen en wegen. Nu is Schaper vrij handig, luchtig over het ontwerp heengestapt. Hij heeft herinnerd aan wat er is voorgevallen tusschen den minister Pierson en spr.; de minister dreigde dat de rijken het land zouden uitgaan, en spr. zeide: dat kan mij niet schelen; maar nu het de gemeentelijke belastingen betreft, is spr. de Pierson, en kan het hem wel schelen. Wat het verlaten van het land betreft kunnen wij zeggen: ook in het buitenland zijn de belastingen vrij hoog. Op dit stuk van wetgeving komt Nederland achteraan gelijk op andere punten. Wat dus op rijksgebied gebeurt, kan spr. niet schelen, maar met de gemeentelijke wetgeving staat het anders. Gaan de rijken allen naar een gemeente.....

(Schaper: dat doen zij nog niet).... naar Velp, of naar Kampen, en dat doen zij meer en meer, dan worden zij niet gepakt. En hoe meer kapitalisten naar één plaats gaan, hoe beter de gemeente-financien, door de uitkeering van $\frac{1}{3}$ van het personeel daar komen te staan. Er zal dus concurrentie worden veroorzaakt tusschen de verschillende gemeenten.

De belasting die bestaat, moet democratisch worden toegepast; maar indien er van de grooten veel wordt gehaald om de kleinen te

ontlasten, dan worden deze niet geholpen als zij alleen overblijven, en komen alle mooie toepassingen van belasting naar draagkracht lijnrecht in strijd met wat er mede wordt bedoeld. Moeten wij ons nu al verbinden, om voornamelijk uit de gemeentelijke belastingen de middelen voor de gemeenten te vinden? Progressieve inkomstenbelastingen is goed, maar indien het blijkt, dat zij niet goed is voor de gemeenten, moet zij worden overgebracht naar het rijk.

Welke uitgaven moeten worden gedragen door de gemeente en wat moet worden opgebracht als gemeentegeld, en wat door het rijk? Het meerendeel der partijgenooten is met dat vraagstuk nog onbekend, omdat de partij nog jong is. Spreker meent, dat bijv. voor armenzorg het meeste geld moet worden opgebracht door het rijk; vooral ook, omdat waar het meeste bedoeld moet worden, het minste geld is; zoo zijn er meer punten. Wat, dat nu nog door de gemeente wordt betaald, moet worden overgenomen door de staatskas? En hoe moeten dan de inkomsten van het rijk worden geregeld. Spr. heeft nog geen gevestigde opinie in deze zaak. Zij zal eerst in de toekomst worden opgelost, maar daarom moeten ons de handen zooveel mogelijk worden vrijgelaten.

Schaper zal zeggen: gij vermindert de zelfstandigheid der gemeente. Hij heeft betrekkelijk gelijk; maar voor spr. is ook deze kwestie nog niet opgelost. Een uitgebreide zelfregeering der gemeente is voor ons niet een doel maar een middel. Zijn wij sterk in de gemeente, dan zijn wij voor gemeentelijke autonomie, maar zijn wij sterker in de Kamer, dan zijn wij er tegen. (*Applaus*).

Wij moeten ons de handen niet binden. Spr. wil dus het eerste gedeelte van § X laten vervallen, en daarvoor iets in de plaats stellen als de heer Tak onder *h* aangeeft:

h. Heffing der gemeentelijke inkomsten, zoover de wettelijke bepalingen dit thans toelaten, met het doel om een ruime en elastieke kas voor de algemeene volksbehoeften beschikbaar te hebben, zoodat de lasten op den onvermogene niet, op den minvermogene zeer licht, en op den kleinen burger licht drukken.

Hij wil behouden de § van het ontwerp-program, vanaf: „Afschaffing van tollen”, bij „heffing van een gemeentelijke grondbelasting voegen: „met vrijstelling van kleine grondbezitters”, en ten slotte bepalen, dat vrijgesteld zullen worden inkomsten tot een bedrag als noodig is tot bestrijding der noodzakelijke levensbehoeften, opdat niet gelijk in Opsterland, van een inkomen van f 200 nog belasting worde geheven. Besluiten wij in dezen zin, dan vermijden wij twistpunten, waarover wij slechts later tot een goede uitkomst kunnen geraken. (*Luid applaus*).

De beraadslagingen worden geschorst tot den volgenden morgen te negen uur.

Tweede dag (Maandag).

Te 9 uur 20 heropent *Vliegen* het kongres. Hij wijst op den weinigen tijd die nog rest, en op de lange agenda. Hij geeft den raad het gemeente-program als een propagandistisch stuk te beschouwen, en dus niet de onderdeelen ervan al te angstvallig te kritiseeren. Intusschen kan, wie kleine wijzigingen er in verlangt, dat verlangen te kennen geven.

Drachten wil in het program zien opgenomen de bepaling, dat de burgemeester wordt benoemd door de burgerij. Den Helder wil in de onderwijsparagraaf doen opnemen het verbod om hooger en middelbaar onderwijs te genieten bij gebleken onbekwaamheid. Vóór: invloed van den klasseonderwijzer wenscht hij te lezen: wettelijke; en hij wenscht dat aan de paragraaf nog wordt toegevoegd: Aan alle personeel van de school gelijke rechten.

Den Haag (Van der Goes) is reeds eenigen tijd sprakeloos, omdat zijn bril in reparatie is (*gelach*), anders zou hij al eerder hebben voorgesteld, aan deze zaak, die niet weinig dringend, maar nog niet rijp is, onzen tijd niet te verspillen. Hij geeft thans in overweging, alleen nog het woord te geven aan Schaper, om de discussie over § X ten einde te brengen, en daarna tot behandeling van de volgende punten der agenda over te gaan. Schaper wil niet elke discussie afsnijden. Groote oppositie en kleine verbeteringen moeten tot hun recht komen. Ook mag aan het program niet een al te voorloopig karakter worden gegeven, het is geen model, maar toch een ernstig program. Er zal een uitgebreide toelichting bij verschijnen, die voor de raadsleden een onmisbaar richtsnoer zal zijn, wordt het plan als al te voorloopig beschouwd, dan heeft ook die toelichting haar kracht verloren.

Het voorstel-Den Haag wordt met groote meerderheid verworpen.

A. H. Gerhard betoogt, dat een program als dit moet worden opgesteld naar wat in de ervaring noodig is gebleken. Punt voor punt moet door de praktijk worden aangewezen, en in het geheel zullen dan vanzelf de groote lijnen van den klassenstrijd zijn terug te vinden. De opstellers van dit program hebben gemeend, van onder op tot een logisch geheel te komen, maar onbewust zijn uit een algemeen beginsel de bijzonderheden opgesteld. Een voorbeeld. Schaper zei gisteren: de gemeente moet een belasting heffen van den grond, want de grond behoort aan de gemeente; dit is nog in het geheel niet bewezen; het stelt voorop het axioma van de gemeentelijke autonomie, een vraagstuk dat nog nooit behoorlijk is onderzocht. Vooral § X zal aanleiding geven tot allerlei verwarring; spr. wenschte, dat een afdeeling het denkbeeld wilde overnemen, om voor te stellen, § X geheel van het program te schrappen, en de belastingregeling opnieuw aan een commissie ter voorbereiding op te dragen.

Van Kuykhof wenscht aan de onderwijs-paragraaf te zien toegevoegd: zorg voor voldoende scholenbouw. In Amsterdam, Rotterdam, Den Haag valt op dit punt groote verwaarloozing te konstateeren. De schoolartsen en -baden wil hij verplaatsen van de hygienische naar de onderwijs-paragraaf, opdat door ons worde uitgesproken, dat de gemeente ook aansprakelijk is voor de lichamelijke verzorging van

het kind. Verder wil hij in de § opnemen vakanties en schoolwandelingen, die in de groote steden afstuiten op den onwil der groote heeren, wier kinderen in hun groote vakantie genoeg gelegenheid hebben om te wandelen. De eisch: wettelijke erkenning van den invloed van den klasse-onderwijzer, dus: schoolvergaderingen, brengt ons in botsing met den rijkswetgever, maar dat behoeft ons niet te weerhouden, hem te stellen. Wat het toezicht betreft kunnen wij het beginsel overnemen, dat de schoolkommissies worden samengesteld uit vertegenwoordigers van den raad, de ouders en de onderwijzers.

Amsterdam (Fortuijn) protesteert er tegen, dat Gerhard hier het woord voert. Hij is slechts als rapporteur in de onderwijskwestie aanwezig, niet als afgevaardigde van een afdeling. Spr. wil het program als een zeer voorloopig aannemen, behoudens § X, waarvoor in de plaats hij wil lezen: herziening van de finantieele verhouding tusschen staat en gemeente.

In § I wil spr. ook aan landelijke gemeenten de gelegenheid geven, om door onteigening in gebrek aan woningen te voorzien. Het bestuur der afdeling heeft ook over de vraag beraadslaagd, of bij uitbesteding niet moet worden bepaald, dat het werk moet worden gemaakt binnen gemeente of rijk. In § VII wenscht hij het woord bitterste voor armoede te schrappen, anders zal men van ons zeggen: zij zijn al net als de liberalen; je moet het al heel beroerd hebben als ze je willen helpen. Spr. wenscht verder al wat een speculatie is op de kleine burgers uit deze § doen verdwijnen. Wij mogen ze kennen, maar wij mogen niet trachten, hen in stand te houden; dat moet de groote burgerij maar doen.

Spr. heeft uitdrukkelijk bezwaar tegen § VIII; wij zijn een economische, geen zedelijke partij; de drankbestrijding is een zedelijkheidsbeweging, om de menschen braver, fatsoenlijker te maken. Wij doen daar niet aan mee. Hoogstens mogen wij ijveren voor local option maar wij willen geen keurmeesters aanstellen over de politieagenten.

Amsterdam (De Levita) wenscht, dat als iemand niet als afgevaardigde spreekt, hij daartoe eerst de toestemming van het Kongres zal erlangen. Hij keurt het program in hoofdzaak goed. Met Fortuijn is hij het niet eens, dat de drankbestrijding een individueel werk is, het is ook een sociaal werk (*applaus*); wij moeten de gemeenten met de drankbestrijding een eindje verder helpen (*applaus*). Wat § X betreft, geeft hij den raad, dat wij ons zullen behelpen met wat het strijdprogram bepaalt; de kommissie kan dan later beter beslagen ten ijs komen.

Schaper: Zij is goed beslagen!

... in dat geval kan zij elementen van de tegenovergestelde richting in zich opnemen.

De Voorzitter zegt, dat indien het program als voorloopig wordt aangenomen, iedere kiesvereniging eruit moet nemen wat zij goed acht, en een voor haar passend verkiezingsprogram maken.

Delft acht de drankbestrijding een heel wat ernstiger zaak dan een modeartikel. Hij wil in § VIII een verbod ook van bierhuizen zien opgenomen, en een volstrekt verbod aan werkgevers, om de loonen uit te betalen in lokalen waar sterke drank wordt geschonken. (*Applaus*.)

Besloten wordt, dat alleen Schaper en Troelstra nog het woord zullen voeren over het program.

Schaper zegt, dat de meeste wenschen, hier genoemd, ook in de toelichting zijn opgenomen, maar niet in het program gezet, uit vrees het te lang te maken. Zoo wat betreft de burgemeesters. Maar spr. wil aan § IV wel toevoegen: *Benoeeming van de ambtenaren der gemeente door de gemeentenaren.* Hij neemt ook over *Schoolvergaderingen en Scholenbouw.* Tegen de verplaatsing van schoolartsen en -baden heeft hij geen bezwaar. Met vakanties en schoolwandelingen begeven wij ons wel wat te ver in onderdeelen. Het verbod dat den Helder wil, is reine utopisterij; wie te dom is, zakt wel. Gerhard redeneert ongeveer als de heer Tak. Ja, wij hebben een algemeen beginsel voorop gesteld, het beginsel van het socialisme. (*Applaus.*) De klassenstrijd moet worden overgebracht naar de gemeenteraden, met het oog op het verre doel: de socialiseering van alle openbare lichamen. (*Applaus.*)

De autonomie der gemeenteraden heeft spreker geheel in het midden gelaten; hij heeft gezegd: de grond behoort aan de *gemeenschap*, en zoolang de zaak voor het rijk niet is geregeld, moet er ook voor worden gezorgd dat de gemeente kan beschikken over den grond. Een andere misvatting van Gerhard is, dat de belastingkwestie minder rijp zou zijn dan andere; in allerlei kwesties komen wij met den rijkswetgever in botsing; Tak zelf, die alles wat den rijkswetgever betreft wil vermijden, struikelt wanneer hij uitbreiding wil van de onteigeningswet ten behoeve van het zich verschaffen van bouwgrond door de gemeente. Willen wij al wat op de rijkswetgeving betrekking heeft, schrappen, laat men dan het geheele program schrappen.

De commissie heeft van het program de opvatting, dat niet iedere kiesvereniging zich een apart program eruit *moet*, maar *kan* samenstellen; de praktijk brengt de raadsleden in aanraking met allerlei bijzonderheden: plantsoenen, waterplaatsen (*gelach*), die niet in een program kunnen worden opgenomen.

Wat § X betreft, kan de commissie overnemen een konsiderans, luidende: „Overwegende dat de rijkswetgeving niet in overeenstemming is met onze eischen.” In de toelichting zal komen te staan, wat bij den rijkswetgever, wat bij de gemeente tehuis behoort.

Naar aanleiding van de opmerking van Fortuijn schrapte spr. in § I het woord *stedelijk*. Schrapten wij in § VII het woord *bitterste*, dan zouden wij te kennen geven, dat alleen zij die bedeeing noodig hebben, arm zijn. In § VIII begaat Fortuijn de inkonsekventie, om terwijl hij bang is dat wij de kleine burgerij in stand zullen houden, medelijden te hebben met de kroeghouders (*applaus.*) Reeds in '97 hebben wij een resolutie aangenomen, waarbij aan de afgevaardigden in de Staten-Generaal en de gemeenteraden de drankbestrijding wordt opgedragen. Deze verplichting moet door de gemeente worden erkend; nu kunnen wij niet alles opschrijven, maar een eerste eisch is toch, dat zij die op de dronken lui passen, zelf drankvrij zijn. Fortuijn vreest, dat de partij haar proletarisch karakter zou verliezen als wij de kleine burgerij verdedigen. Spr. komt daartegen met kracht op. De kleine burgers behooren tot de arbeidende klasse, wij kunnen ons daarvan niet afmaken met de bewering dat we door de

erkenning hiervan kruideniers- en winkeliers-politiek voeren. Fortuijn zelf is een kleine burger (*luid gelach*), wilden wij hen niet in de Partij hebben, dan zouden wij verscheidene van onze beste leden verliezen. Waar is de scheiding? Is een Kamerlid een groot burger?

Troelstra is sterk onder den invloed van het artikel van Tak. De heer Tak is zeker bevoegd op het gebied van den gemeenteraad, maar Troelstra had meer vertrouwen mogen stellen in de kommissie van zijn eigen partijgenooten. Wanneer iemand die buiten de partij staat, die in de kommissie had moeten zitten als hij lid van de partij was geweest, dit erkent spr. ten volle, maar wanneer zoo iemand zoo onbeholpen schrijft als de heer Tak doet, dan had Troelstra moeten afwachten, en bedenken dat in de kommissie Van Kol zitting heeft en De Clercq en anderen, die ook over de zaak hebben gewerkt. Wat Tak in den aanhef van zijn artikel over het radikalisme schrijft is foutief. (*Applaus.*)

Moeten wij een progressieve gemeentelijke inkomstenbelasting hebben? Met opzet heeft spr. tegenover Troelstra diens debat met den minister Pierson aangevoerd. Het geval staat niet gelijk, zegt Troelstra, in andere landen zijn de belastingen ook hoog. Maar Frankrijk en België hebben geen progressieve inkomstenbelasting.

Het bezwaar van de heeren van de Vereeniging voor de Statistiek is zoo oud als de weg naar Harlingen, er is echter in deze maatschappij geen enkele maatregel te nemen zonder schaduwzijde, bewijze het bezwaar tegen loonbepalingen in bestekken, die de arbeiders naar de groote steden heeten te trekken.

Toen Troelstra gisteren sprak tegen progressie in de gemeentelijke inkomstenbelastingen, strookte dat niet met de protesten uit zijn jongste verleden tegen de invoering der wet Van Houten. Vroeger eischten wij een opklimmende rijksbelasting, ter vervanging van alle andere. Hiermede komen wij zuiver op het gebied van den rijkswetgever. Maar wij hebben thans de vraag op te lossen, of wij, zoolang de zaak niet van rijkswege is geregeld, progressie moeten hebben in onze gemeentelijke belasting. Waar moet anders het geld vandaan komen voor verschillende van onze eischen? De kommissie doet de concessie, om § X aldus te beginnen: *In afwachting van een definitieve regeling van het belastingvraagstuk van rijkswege*, enz.

Reeds in verschillende gemeenten van ons land is progressie ingevoerd; de rijken blijken er gehecht, niet zoozeer aan hun familie, als wel aan hun zaken, hun kantoren, en zij blijven. Verbod van dezen eisch zou de aktie van onze gemeenteraadsliden lam slaan.

Laat ons dit program als een voorloopig aannemen, maar niet als een al te voorloopig; de kommissie heeft getracht, het op grond van haar ervaring zoo volmaakt te doen zijn, als Van Houten zijn kieswet noemde. (*Applaus.*)

Troelstra is niet tegen progressie in de gemeentelijke belastingen. Hij heeft uitdrukkelijk gezegd: zoolang de gemeenten een inkomstenbelasting heffen, zijn wij sociaaldemokraten natuurlijk voor progressie. Maar spr. heeft de vraag open gelaten, of de inkomstenbelasting voor de gemeente de bron van geld moet zijn. De kommissie acht de partij bevoegd, in dezen een standpunt in te nemen, spr. niet. Wij zijn het dus hieromtrent eens: als een inkom-

stenbelasting bestaat of wordt ingevoerd, moeten wij aandringen op progressie, en tevens zullen wij alle mogelijke moeite doen, om de wet-Van Houten niet ingevoerd te krijgen. Verder moet er progressie komen in de gemeentelijke grondbelasting.

Spr. heeft gisteren maar één groot bezwaar tegen de eerste helft van § X ontwikkeld. Hij heeft niet betoogd waarom hij is tegen gemeentelijke opcenten op de verteringsbelasting, niet waarom hij is tegen de afschaffing van winsten uit gemeentelijke bedrijven. De belasting van uitwonende eigenaren moet worden gehandhaafd. Het laatste deel van de paragraaf, van af: Afschaffing van tollén, wil spr. behouden; dit ter beantwoording aan Van Kol die zegt dat wij geld moeten hebben.

Men heeft zich verschillend uitgelaten over de beteekenis van het program. De tegenpartij moet niet uit de beraadslagingen van het Kongres allerlei uitlatingen kunnen opvisschen, die de waarde eraan ontnemen. Spr. stelt daarom de volgende motie:

Het Kongres,
overwegende, dat de ervaring, door de Partij in de gemeentepolitiek op te doen, op den duur de vaststelling van een definitief program mogelijk zal maken,

dat evenwel reeds thans de algemeene beginselen der Partij kunnen worden belichaamd in een program, dat nevens verschillende direkte maatregelen ook een algemeene leiddraad voor gemeentelijke politiek bevat; besluit het aangenomen program vast te stellen voor het tijdperk, tusschen de twee eerstvolgende periodieke gemeenteraads-verkiezingen verloopende.

Schaper neemt deze motie als inleidende verklaring bij het program over, en zegt, dat thans het verschil tusschen Troelstra en de kommissie grootendeels is weggevallen. De eisch van *gemeentelijke progressieve grondbelasting* neemt de kommissie over.

Bij stemming over § X wordt met 30 stemmen de lezing van Troelstra aangenomen, 26 stemmen werden uitgebracht op de lezing der kommissie, 15 stemmen onthielden zich. § X luidt dus thans:

X. Heffing der gemeentelijke inkomsten, om de gelden, noodig ter voorziening in de algemeene volksbehoefden, bijeen te brengen, in dier voege, dat de lasten op onvermogenenden niet en op minder vermogenenden zoo licht mogelijk drukken. Progressie in den hoofdelijken omslag en vrijstelling van inkomsten tot een bedrag, noodig ter bestrijding van de noodzakelijkste bestaansvoorwaarden. Belasting van uitwonende eigenaren, van grond en bedrijven. Afschaffing van tollén. Heffing eener gemeentelijke progressieve grondbelasting met vrijstelling van kleine grondbezitters, en herhaalde waardeschatting. Heffing van opcenten op de rijksbelasting op erfenissen. Heffing eener bijzondere belasting van eigenaars, wier bezit in waarde vermeerderde door uitgaven der gemeenten.

Het geheele program wordt vervolgens bij meerderheid van stemmen aangenomen; een zeer groot deel der afgevaardigden houdt zich buiten stemming.

PARTIJ-ORGAAN.

Aan de orde is:

Punt 26. Verslag Partijorgaan.

Schaper vervangt Vliegen als Voorzitter.

Helsdingen deelt nog de volgende cijfers mede:

INKOMSTEN.		UITGAVEN.	
Saldo vorig boekjaar	f 102.52	Uitgaven voor de redactie f	1786.66
Abonnementen	" 5544.06	" " admin. "	" 822.98
Bladverkoop	" 1057.54	Drukloon. " " "	" 4337.15
Advertenties	" 461.30	Expeditie.	" 1764.37
Strijdpennig	" 19.17	Inningskosten	" 140.85
Inningskosten	" 32.26	Diversen	" 69.85
Diversen	" 1918.85		
	Totaal f 9135.70		Totaal f 8921.86

Het saldo is dus f 213.84. Het grootere tekort van het eerste kwartaal na de uitbreiding is voornamelijk te wijten aan spr.'s ziekte, aan het verspreiden van duizende proefnummers en aan reiskosten voor den redakteur-kamerverslaggever.

Het cijfer van den strijdpennig is een akelig cijfer: f 19.17 is een schrikbarend bedrag, een aanklacht tegen de offervaardigheid der partijgenooten. In de diverse inkomsten is begrepen een som van f 1861, door het P. B. in de kas van het blad gestort; de partij heeft aan kontributies een f 500 ontvangen, dat bedrag kwam dus van goedwillige partijgenooten, buiten wier hulp het bestaan van het blad gevaar zou loopen. Dat is een ongezone toestand. Ieder moet naar zijn vermogen een deel van den last dragen. (*Applaus*).

Het verslag wordt onder dankzegging aan den administrateur voor kennisgeving aangenomen.

Punt 27. (Afd. Delft). Bespreking van de houding der redactie „S. D.” tegen de redactie van het „Volksdagblad”.

Den Haag dient een motie in, luidende:

Het Kongres, zonder zijn goedkeuring te hechten aan alle bijzonderheden van de gevoerde polemiek, verklaart in te stemmen met de houding van het partijorgaan tegenover het „Volksdagblad”. (*Applaus*).

Delft lijdt niet aan *Volksdagblad*-vereering, maar acht den toon van bestrijding van den „Terugblik” van het *Volksdagblad* niet geschikt.

De aanval droeg een persoonlijk karakter, het was een afdwaling naar den weg van de *Vrije Socialist*. Maastricht (Van Kol) acht de polemiek met het *Vdbl.* een gezocht standje. Het *Vdbl.* geeft aan de arbeiders meer inlichtingen dan de *Sociaaldemokraat*. Utrecht deelt mede dat de partijgenoot die een studie van de zaak had gemaakt (*gelach*) buiten zijn schuld afwezig is. De afd. was van oordeel, dat de redactie argumenten tegen het *Vdbl.* had gezocht uit dingen die nog argumenten moesten worden. Amsterdam meent, dat de toon van het *Volksdagblad* wel eens beter kon zijn, en de toon van de *S. D.* ook. Ons orgaan staat midden in den strijd, en kan niet met handschoenen aan vragen: och, gaat u als 't u belieft een klein beetje op zij. De vloek van ons voor *Vdbl.* is zijn neutraliteit. Wij zijn het blad dankbaar, omdat het ons vooral omtrent het buitenland goede inlichtingen heeft verschafte, die wij tegen de revolutionairen kunnen aanvoeren; maar als wij zelf een groot dagblad stichten, dan zullen wij dat even goed kunnen. Spr. komt uitdrukkelijk er tegen op, dat de *Soc. Dem.* zich zou bevinden

op den weg van de *Vrije Soc.* (*applaus*), onze redaktie is wel scherp geweest, maar is van alle vuilheden vrij gebleven. Spr. heeft er bezwaar tegen, dat het rapport van de kommissie in zake het geschil-Domela Nieuwenhuis-Van Kol in het blad is opgenomen, het gold hier louter een personenkwestie. Rotterdam is het eens met Delft, de redaktie heeft niet altijd loyaal gepolemiseerd.

Den Haag: Toen het *Vdbl.* verscheen, stond de arbeiderspers in Nederland nog zeer laag. Wij waren niet gewend, omtrent het buitenland nauwkeurig te worden ingelicht, en van vergaderingen der S. D. A. P. kregen de arbeiders geen andere verslagen dan enkele verdraaide regels in *Recht voor Allen*. Daarom waren wij dankbaar. Maar reeds van den beginne af was bij den hoofdredakteur van het *Vdbl.* een duidelijke neiging merkbaar om op te treden als formeerder van een zuiver democratische arbeiderspartij. Wij hebben met genoegen gezien dat onze redaktie die neiging als een aan onze richting vijandige beschouwt. Dat inzicht dateert reeds van 2, 3 jaar, toen Troelstra nog redakteur was. Indien zich tegenover de S. D. A. P. een Volkspartij had ontwikkeld, had zij een eigen orgaan gehad in het *Volksdagblad*. (*Applaus*).

Op den steun van zulk een partij rekende de heer Schwarz; hij stond klaar om in de pers de leiding van die richting te nemen. Zoo is aan den anderen kant waar: wat de S. D. A. P. te Amsterdam heeft verricht, heeft zij gedaan ondanks het *Volksdagblad*. (*Applaus*).

De democratie die het *Volksdagblad* wilde was niet een democratie die rekende op te komen met ons, die bekende, nog niet zoover te zijn als wij: haar duidelijke of verborgen bedoeling was, zich in onze plaats te dringen. Wij moeten dus onze houding bepalen naar dezen leefregel: wie niet met de sociaaldemokratie is, is er tegen.

Hilversum en Groningen verzoeken het gebruiken van vreemde woorden te vermijden. Amsterdam wenschte, naar aanleiding van een door J. W. Gerhard ingezonden en door de redaktie geweigerd stuk, dat de kommissie van arbitrage weer zal worden benoemd. Groningen wil het blad lekkerder hebben geschreven.

De hoofdredakteur Vliegen neemt met zeer groote verlichting het woord (*gelach*); wij zijn er nog al goed af gekomen. Wat de polemieken met het *Volksdagblad* betreft, moet spr. ernstig protesteeren tegen de uitdrukking van Van Kol, dat zij een gezocht standje waren. Wat een kruideniershart zouden wij moeten hebben, om uit konkurrentiezucht het *Vdbl.* te trachten nadeel toe te brengen! Dat het *Vdbl.* meer inlichtingen geeft zal wel waar zijn; als wij evenveel knipten, zouden wij weldra het verwijt hooren, dat wij te droog zijn. Onze argumenten kunnen den eenen dag wat zwakker zijn dan den anderen. Utrecht noemt echter geen voorbeeld, de Hogerhuis-enquête was en blijft een blunder, al was het een blunder van een partijgenoot. Wat den toon betreft, spr. is het vrijwel eens met wat Troelstra daarover schreef; was onze toon kalm daarheen vlietend als van sommige bladen (*gelach*), dan zouden wij niet schrijven naar het hart der meeste partijgenooten. Wij halen het trouwens in ruwheid van toon en vooral in gemeenheid lang niet bij bv. de katholieke bladen. Dat hij niet loyaal polemiseerde, aanvaardt spr. niet. De *Volksdagblad*-kwestie komt hierop neder:

het blad was geliefd omdat het ons op de hoogte hield van de arbeidersbeweging, maar het is het niet meer, omdat het dit niet meer doet sedert wij sterker zijn geworden. Spr. had niet gedacht, dat na de verkiezing in Veendam iemand nog zoo brutaal zou zijn geweest om dit te beweren. (*Applaus*). Van dezen strijd, waar de geheele partij met hart en ziel bij was, waagde het *Vdbl.* het niet, met een enkel woord zijn opinie te geven; ja, het schreef, dat onze overwinning een beslist succes was. Dat wist mijn grootje ook wel! (*Gelach*).

Het blad is niet altijd even lekker, omdat de redactie een machine is, die driemaal per week een krant moet leveren, onverschillig of zij stof en stemming heeft of niet. Wat het rapport-Van Kol-Domela Nieuwenhuis betreft, bij die oude geschillen was moeielijk tusschen de personen- en de zakelijke kwestie een onderscheid te maken. Het werd eerst gepubliceerd, nadat de burgerlijke pers een valsch en verdraaid uittreksel uit de *Vrije Socialist* had overgenomen.

Spr. wijst vervolgens op de vele bezigheden van de redakteuren en op beider herhaalde afwezigheid, die het onmogelijk maakt, aan de krant de vereischte zorg te besteden. (*Applaus*.)

Nadat Van Kol kort heeft geantwoord, wordt de discussie gesloten, de motie-Den Haag met groote meerderheid aangenomen, en de houding van de redactie goedgekeurd.

Viegen heeft nog vergeten, te antwoorden op de Gerhard-kwestie. Gerhard beschuldigt de S. D. A. P., onverschillig te zijn voor onderwijzaken. Hij haalt allerlei onbeteekenende getuigenissen van buitenlandsche sociaaldemokraten aan, om te bewijzen dat dezen er meer hart voor hebben dan wij. Spr. heeft hem naar de afdeeling Amsterdam verwezen, indien hij over onze houding een afkeurend oordeel wilde doen uitspreken. Op verzoek van Amsterdam geeft de Voorzitter namens het P. B. toezegging, dat de kommissie van arbitrage zal worden hersteld.

Punt 31. (Afd. Amsterdam). Het Kongres drage het Partijbestuur op, in overleg met eene Kommissie van deskundigen voorstellen te doen om zoo mogelijk op 1 Juli a. s. de „Sociaaldemokraat” onder veranderden naam, echter met behoud van subtitel, als dagblad te Amsterdam te doen verschijnen en het redactie- en administratiepersoneel hiervoor aan te vullen of te wijzigen.

Punt 32. (Afd. Utrecht). Het Kongres machtige het P. B. zoo spoedig doenlijk over te gaan tot het doen verschijnen der „Sociaaldemokraat” als dagblad.

Deze voorstellen worden tegelijk behandeld.

Troelstra acht het een verblijdend verschijnsel, dat aan alle kanten de wensch wordt geuit naar een dagblad. Het P. B. heeft, wetende dat er pogingen werden aangewend om de finantieele kwestie op te lossen, afgewacht of die zouden slagen. Heijermans heeft in de *Nieuwe Tijd* een raming gegeven. Nu is niets zoo gemakkelijk als een oplossing op papier. Men zorgt maar, dat de cijfers der inkomsten en uitgaven overeenstemmen. Heijermans zal echter zelf toegeven dat bij zijn ramings-cijfers werd uitgegaan van bepaalde vooropgezette meeningen, die slechts door de ervaring konden worden bewezen. Bovendien veronderstelt hij een in exploitatie en uitvoering

zeer goedkoop blad van geringe grootte, zonder bijvoegsels, en dus met weinig ruimte.

Nu kunnen wij heden wel zeer moedig zijn, dat is zeer gemakkelijk van een andermans centen. Het Partijbestuur, dat altijd in bladen heeft gezeten, op welks beleid verscheiden partijgenooten vertrouwen, moet zijn zelfbeheersching, zijn praktischen blik, zijn eerlijkheid bewaren, mag het vertrouwen niet beschamen. Wij mogen niet moedig zijn ten koste van de waarheid, niet ten koste van anderen. Spr. wijst erop, dat de partijkontributie slechts een zeer laag bedrag vertegenwoordigt, tegenover aanzienlijke giften van enkele personen. Stichten wij een dagblad, dan moet het ook op wetenschappelijk, politiek en moreel gebied het orgaan zijn van den nieuwen tijd. Het moet royaal worden geëxploiteerd, de medewerkers moeten flink worden betaald. Het moet een groot blad worden, waaraan in de eerste jaren groote kosten zullen zijn verbonden. Er moeten personen mee reizen. *Het Volksdagblad* moet worden verdrongen. Nu kunnen wij daarvoor het geld krijgen, maar wat blijft er dan over voor ons ander werk, van de voorbereiding der verkiezingen in 1901? Het aanstellen van bezoldigde propagandisten is voor ons een levenskwestie. Men moet niet zeggen: het zal wel gaan, maar men moet zeggen: wat zou er gebeuren als het eens niet ging. Het terrein voor een beslist sociaaldemokratisch orgaan is nog niet klaar.

Wanneer wij daarentegen in den tijd die ons nu nog rest, voortbouwende op het heerlijk succes met Schaper behaald, met alle kracht gaan werken in de distrikten waar wij direkt succes kunnen hebben, kunnen wij bij de volgende verkiezingen een grooten slag slaan. Totnogtoe is het groote ongeluk van de arbeiders, dat zij niet genoeg vertrouwen hebben in hun eigen zaak. Maar overwinningen als die in Veendam doen veel goed. Maken wij een grooten indruk in 1901, dan kunnen wij van stonde af aan een dagblad stichten. Op het oogenblik is het P. B. eenstemmig in het nog niet aandurven van een dagblad.

Nu kan men het P. B. wel opdragen, maatregelen te beramen, maar men stelle zich niet voor, dat dat in het eerste jaar succes zal hebben. Met die reserve kan punt 32 gerust worden aangenomen.

Spr. zet vervolgens de bezwaren van den tegenwoordigen toestand uiteen. Wij mogen niet blijven voortsukkelen. De voortreffelijkste journalisten kunnen in deze omstandigheden niet frisch en lekker blijven. Door overkropping van werk heeft het blad thans twee medewerkers, die trachten moeten, zoo gauw mogelijk de krant vol te krijgen. Wij moeten een hoofdredakteur hebben die tijd heeft zich te laten inspireeren, en die zelf weder de redaktie en de lezers inspireert, verder een vasten man, die het binnen- en buitenland handig redigeert, dan een Kamerverslaggever en een redakteur voor Amsterdam. Wij kunnen dan hetzij Zondags een bijvoegsel geven, hetzij de Kamerverslagen in brochurevorm drukken. Ook dan nog zal de behoefte aan een dagblad blijven bestaan, maar zoo groeien wij langzamerhand naar een dagblad toe, worden ook de krachten ervoor geschoold. (*Luid applaus.*)

Er wordt een half uur pauze gehouden.

Na de heropening deelt Gorter mede, dat de heer Tak zijn

artikel in *De Nieuwe Tijd* op verzoek van de redaktie nog voor het Aprilnummer in haast heeft geleverd. Hij heeft er maar 4 dagen tijd voor gehad.

De Voorzitter leest een sympathiebetuiging voor van den Alg. Raad der Belgische Werkliedenpartij, die met gejuich wordt begroet.

Amsterdam wil, ook indien het dagbladplan niet wordt verwezenlijkt, de *S. D.* zien overgebracht naar Amsterdam; wordt ook dit verworpen en het denkbeeld van Troelstra uitgevoerd, dan wensch spr. dat de benoeming van den redakteur voor Amsterdam zal geschieden in overleg met de afdeling.

Heijermans noemt de uitbreiding van de *S. D.* van 2 tot 3 nummers in de week een zeer groote taktische fout, de berekening van de financieele uitkomsten was te optimistisch. Troelstra komt nu met een nieuw plan, met een nieuw optimistisch inzicht. Een dagblad moet er komen, dat is het oordeel van vele partijgenooten. Troelstra heeft thans de besprekingen geheel van het voorstel-Amsterdam afgeleid en ze gebracht op een geheel nieuw terrein, waar tal van deskundige kwesties liggen. Die wilde Amsterdam juist niet op het kongres brengen, daarom stelde de afd. voor, dat het P. B. met deskundigen maatregelen zou beramen. Bij rustige bespreking zal de stichting van een dagblad mogelijk blijken, en hebben wij dat, dan kunnen wij met behulp daarvan in 1901 een grooten slag slaan.

Troelstra verdedigt het Partijbestuur tegen de beschuldiging, verleden jaar optimistisch te zijn geweest. Wij bouwden onze berekening op 2000 betalende lezers, en die hebben wij gehouden. Het geheele tekort in onze berekening zou verdwijnen, wanneer wij niet het traktement van den redakteur met f 5.— per week hadden verhoogd. De financieele voorspiegelingen van het P. B. waren eerder te ongunstig dan te gunstig. Het eenige wat niet is geschied, is dat de *S. D.* het *Volksdagblad* gedeeltelijk heeft verdrongen. Dit is echter hieraan te wijten, dat de redaktie van ons orgaan zelfs geen poging heeft aangewend om een kort overzicht te geven van wat men wel in het *Volksdagblad* vindt. Dat de uitbreiding een taktische fout was, is door niets bewezen. Vergist spr. zich gedeeltelijk, dan is het risico lang niet zoo groot, dan wanneer de raming van het dagblad niet uitkomt.

Over de benoeming van een redakteur te Amsterdam zal natuurlijk met de afdeling overleg worden gepleegd; maar de overbrenging van de *S. D.* naar Amsterdam op dit oogenblik zou ontijdig zijn. Een dagblad moet en zal te Amsterdam worden uitgegeven.

Spr. hoopt, dat de geheele partij, Heijermans, Amsterdam, Utrecht en het Partijbestuur het eens kunnen worden over een combinatie van de voorstellen 31 en 32. Dan moet uit het voorstel-Amsterdam verdwijnen de aanwijzing van 1 Juli; anders schijnt Amsterdam te zeggen: gij kunt wel onderzoeken, maar wee uw gebeente, als er met 1 Juli geen dagblad komt....

Amsterdam trekt 1 Juli in.

Nu blijft over de bepaling: zoo spoedig mogelijk. Spr. legt den nadruk op spoedig, en op mogelijk, en neemt het voorstel dan gaarne aan.

Utrecht verklaart zich met deze behandeling tevreden.

Troelstra: Indien de afdeelingen Utrecht en Amsterdam thans aan het voorstel willen toevoegen de woorden: „en neme intusschen maatregelen dat door reorganisatie van de redaktie van het partijorgaan reeds thans een verbetering van de redaktie tot stand kome,” kunnen wij met kracht en energie voortwerken, en met vertrouwen de toekomst tegemoet gaan.

Amsterdam en Utrecht nemen deze bijvoeging over, en onder algemeen applaus wordt het gekombineerde en gewijzigde voorstel met algemeene stemmen aangenomen.

Troelstra vraagt de aandacht voor een gast die op dit oogenblik in ons midden is. Het is een van de drie arbeiders, die omdat zij de waarheid hebben gezegd in de zaak-Hogerhuis, zijn gestraft (*Gejuich*). Het is Geert Hoitenga. Het gejuich waarmede hij is ontvangen, zal hem de overtuiging schenken, dat wat hij gedaan en geleden heeft, groote sympathie voor hem heeft gewekt bij de S. D. A. P. Spr. roept hem het welkom toe in de maatschappij; wat onze partij totnogtoe in de zaak-Hogerhuis heeft gedaan, is een waarborg, dat zij niet zal rusten alvorens in deze zaak recht is gedaan. (*Luid applaus*.)

Wij willen het niet laten bij woorden en applaus. De helden en martelaren der bourgeoisie hebben het betrekkelijk gemakkelijk: hun traktement, de pacht, de coupons gaan door, maar de arbeider die zich opoffert brengt het bestaan van zijn gezin in gevaar. Het Partijbestuur stelt voor, dat er een kollekte voor de slachtoffers van het proces-Hoitenga wordt gehouden. (*Toejuichingen*.) (De kollekte brengt f 78.55 op; het Partijbestuur vult deze som aan tot f 100.—) Hoitenga bedankt, en betuigt dat hij door de gevangenis niets minder is geworden. (*Luide toejuichingen*.)

De overige voorstellen omtrent het blad worden ter afdoening opgedragen aan het Partijbestuur.

Drachten heeft zijn voorstel omtrent het niet-opnemen van advertenties waarin de Nieuw-Malthusiaansche middelen worden aanbevolen, ingetrokken. Maar spr. heeft een enkele opmerking te maken. Er is in de zaal verspreid een papiertje, waarop te lezen staat dat een zekere mevr. Rutgers-Hoitsema zich bereid verklaart aan de afdeelingen inlichtingen te geven omtrent het N.-Malth. Hij vraagt, of dit is geschied met goedkeuring van het Partijbestuur.

De Voorzitter antwoordt, dat het P. B. met deze verspreiding niets heeft te maken. Er is een aanvraag gekomen, of de heer of mevr. Rutgers hier ook even de wetenschappelijke beteekenis van het N.-Malth. konden komen uiteenzetten. Dat is natuurlijk malligheid. Spr. protesteert er bovendien tegen, dat de verspreiding is geschied zonder dat aan het P. B. toestemming is gevraagd.

De Voorzitter brengt een woord van dank en hulde aan de redaktie van de *Nieuwe Tijd*, het orgaan dat ons opvoedt in de beginselen, wat in de krant moeilijk kan geschieden. Er valt dus uit de *N. T.* voor de leden veel te leeren; zij wordt nog niet genoeg gelezen. (*Applaus*.)

Vliegen neemt het voorzitterschap weder over.

Aan de orde is: Verkiezing van den redakteur van het partijorgaan. Schaper wil deze benoeming uitstellen. De houding van de redaktie is reeds goedgekeurd, maar straks komt de vraag aan de orde, of het niet noodzakelijk is, dat een man als Vliegen door het

P. B. naar Groningen wordt gezonden, als propagandist en om *De Strijd* te redigeeren. Spr. kan daar het werk niet af, en de bodem is in die provincie vruchtbaar. Onophoudelijk ontvangt spr. uitnodigingen om spreekbeurten te vervullen in Appingedam, Veendam enz., die hij moet afslaan. Deze streek is rijp voor de sociaaldemocratie, maar zij moet worden bewerkt door een propagandist die op de hoogte is van de plaatselijke toestanden. Misschien is het beter, dat Vliegen naar Groningen gaat, en dat zou door zijn herbenoeming worden verhinderd.

De Voorzitter is het daarmede niet eens; de redakteur moet worden gekozen door het Kongres, en wanneer hij om welke reden ook van de redaktie moet afzien, voorziet het Partijbestuur. — De redakteuren en de administrateur van het partijorgaan worden bij akklamatie opnieuw benoemd, nadat Amsterdam (Fortuijn) in antwoord op een in den loop der dikussie gemaakte aanmerking heeft verklaard dat hij als deskundige nooit akkurater administrateur heeft aangetroffen dan Helsdingen.

Punt 34. Verantwoording der afgevaardigden in de Tweede Kamer van de wijze waarop zij hun mandaat hebben vervuld.

Melchers verzoekt Van Kol, niet al te vriendelijk te zijn tegen den minister van Koloniën. De Voorzitter konstateert, dat van de Kamerleden het tegenovergestelde wordt verlangd wat men vraagt van de redaktie van de *Soc. Dem.* (*Gelach.*) Van Kol antwoordt dat de minister van Koloniën zijn vriendelijkheden zóó opvat, dat hij hem den nek toedraait als hij hem tegenkomt. (*Applaus.*)

Troelstra wijst erop, dat op het Kongres een exemplaar is verspreid van *De Volksonderwijzer*, waarin o. a. kritiek wordt uitgeoefend op de houding der sociaaldemokratische Kamerleden in zake leerplicht. Spr. is zeer gesteld op kritiek, maar verwacht van partijgenooten allereerst, dat zij zullen komen met ware gegevens, en niet worden geïnspireerd door een geest, waaruit spreekt: er is met u toch geen land te bezeilen; gij zijt nu eenmaal een beroerling. Spr. wenscht niets liever dan zijn mandaat te vervullen in den geest der partij. *De Volksonderwijzer* is een vakblad, nog wel een socialistisch vakblad, en spr. zou wenschen dat de bestuurders, de redakties zich tot de sociaaldemokratische Kamerleden wendden om hun bouwstoffen te verschaffen. Gerhard echter kritiseert de Kamerleden niet als onderwijsspecialiteit, maar als onderwijsmonomaan; hij vergeet dat wij niet één, maar alle vraagstukken van hun socialistischen kant hebben te bezien. Spr. komt ertegen op, dat een redakteur uit de socialistische vakbeweging de mannen in de Kamer kritiseert op een zeer onaangename manier, en zijn verplichting verzuimt om hen in te lichten. (*Applaus.*)

De Voorzitter konstateert, dat het Kongres de houding van onze beide mannen in de Kamer goedkeurt; (*applaus*). Hij hoopt en vertrouwt, dat zij zullen voortgaan met dezelfde kracht die totnogtoe hun optreden heeft gekenmerkt.

Thans worden aan de orde gesteld

Punt 55. (Afd. Delft). Het Kongres neme een konklusie in zake Koöperatie, — en

Punt 56. (Afd. Middelburg). Het Kongres spreke de wenschelijkheid uit:

de verbruikskoöperatie aan te wenden als strijdmiddel, door een deel der te maken winsten te bestemmen tot geldelijken steun der Arbeidersbeweging.

Het beveelt daartoe aan dat coöperatieve verbruiksvereeningen zullen worden opgericht:

hetzij in groote steden door afzonderlijke groote vakvereeningen;

hetzij in kleine steden, of groepen van dorpen, door eene federatie van vakvereeningen;

en dat een (derde) deel der winsten zal worden bestemd voor weerstands- en ondersteuningskassen voor de leden.

Waar Sociaaldemocraten in een koop-verbruiksvereening de meerderheid kunnen vormen, geldt de eisch dat een (derde) deel der winsten gestort worde in de partijkas.

Door het Partijbestuur is als inleider aangewezen *Wibaut*. Hij ontwikkelt de beginselen der koöperatie. Voor den liberaal is zij de aaneensluiting van verbruikers, om zich in het groot te verschaffen zuivere waar, voor kontant geld, hetzij tegen den kostenden prijs, hetzij, en dat is de regel, tegen den algemeen geldenden, den winkelprijs. In het laatste geval worden de winsten gedeeld. Was koöperatie niet anders dan dit, dan zou zij een huishoudelijke aangelegenheid zijn, om met Van der Goes te spreken, en zou er geen aanleiding zijn een uitspraak van de S. D. A. P. er over uit te lokken.

Maar zij kan iets anders zijn. In haar opzet, in haar beginsel is zij reeds iets anders. Spr. herinnert aan de pioniers van Rochdale. In hun tijd waren er drie bewegingen onder de arbeiders. De eene, de Chartistenbeweging, trachtte door middel van het kiesrecht de staatsmacht aan de arbeiders te brengen. Zij was een anti-winstbeweging en had als middel de staatsmacht. De tweede was de vakbeweging, ook een anti-winstbeweging, en de pioniers van Rochdale gaven aan de derde anti-winstbeweging het aanzijn; ditmaal gericht niet tegen patroons-, maar tegen winkelierswinst. Zij wilden zich ook bemoeien met de voortbrenging, goede woningen bouwen, land huren voor werkeloozen, coöperatieve koloniën stichten, waar de voortbrenging, de verdeling, de opvoeding en het bestuur voor allen door allen geschiedde. Het utopistische in deze denkbeelden hebben wij opgegeven. Maar de bedoeling der eerste koöperators ging veel verder dan het openen van winkels. Zij liep evenwijdig met wat onze sociaaldemokratische beweging beoogt.

Behalve aan utopisme gingen echter deze volgelingen van Owen en de Chartisten mank aan gebrek aan democratisch besef. Want alleen de verbruikskoöperatie gaat lijnrecht tegen de winstvoortbrenging in; de voortbrengingskoöperatie echter loopt daarmee evenwijdig. Koöperatieve voortbrenging is aaneensluiting van vakgenooten om den patroon te vervangen, om de patroonswinst te verdeelen. Zij kan niet tegen de winstvoortbrenging ingaan; haar doel is ondernemerswinst te kweken, maar die te brengen in den zak van een groep arbeiders. Wij nu zijn niet zoo exclusief om te zeggen dat wanneer een groep arbeiders kans ziet, den patroon te ontgaan, en de winst in zijn eigen zak te steken, zij het niet moeten doen: bedrijven in dien geest zijn dan ook geslaagd. *De Voorpost* te Amsterdam is gesticht om den werkgever in zijn slechtsten vorm, den sweater,

te verdringen; ook daar hebben wij niets tegen, wij kunnen onder zekere omstandigheden zulke ondernemingen zelfs steunen; maar het is een winstbedrijf, de ondernemers zijn kleine patroons, en het is een eng beperkt bedrijf. Er kunnen wel meer vakgenooten dan de beginners in worden opgenomen, maar er moet een grens worden getrokken zoodra de winst in gevaar komt.

Verbruikskoöperatie daarentegen heeft en kan krachtens haar aard slechts hebben een volkomen democratisch beginsel. Ieder toetredend verbruiker kweekt zijn eigen overschot, hoe meer verbruikers, hoe grooter inkoop, ieder nieuw lid is welkom. De verbruikskoöperatie kan alomvattend zijn.

Wat kan zij voor ons doen meer dan voor anderen? Krachtens haar beginsel gaat zij recht in tegen de ondernemerswinst. Maar er is nog iets anders. In Engeland heeft deze koöperatie reusachtigen omvang gekregen en nog steeds groeit zij. Zij heeft het bewijs geleverd en levert dat nog altijd door, dat de maatschappelijke functie van nijverheid en handel, om de voortbrengselen te halen van het eene werelddeel naar het andere, nog door andere motieven kan geschieden dan om winst te behalen. (*Geroep: zeer juist!*) Met wel bezoldigde ambtenaren volbrengt zij deze taak zeer goed, even goed als de kooplieden. Dit is een argument van zeer veel waarde. Wij hooren ons zoo vaak tegenwerpen: hoe zal het er in de maatschappij uitzien als het eigenbelang niet meer de drijfveer is, als de koopman er niet meer is, die de markt bestudeert. Partijgenooten! de enorme verbruikskoöperatie heeft het bewijs geleverd, dat dit bezwaar onjuist is. Aan het hoofd van anderhalf miljoen koöperators hebben in Engeland bezoldigde ambtenaren overal hun agenten, hun koffieplantages op Ceylon, over het gansche land hebben zij bakkerijen, winkels, apotheken; zij hebben zich georganiseerd in Wholesale Societies, lichamen als de Handelskamer van onzen Koöperatieven Bond; deze bonden zijn groote fabrikanten, kooplieden, reeders, ondernemers. Behalve ontzaglijke magazijnen in vele steden heeft de Engelsche Wholesale Society inkoopkantoren in Canada, Frankrijk, Denemarken, Duitschland, Zweden, Spanje, zij bezit 27 boterfabrieken in Ierland, een biscuitfabriek, een schoenenfabriek, fabrieken van zeep, wollen kleederen, cacao en chocolade, groote meelfabrieken, een meubelfabriek, groote drukkerijen, fabrieken van geconserveerde levensmiddelen, van sigaren en tabak, van hemden en onderkleeren enz. Zij onderhoudt een geregelde stoomvaartdienst tusschen Rouaan met Garston en Manchester, Calais en Hamburg met Goole en bezit 7 stoomschepen. Zij heeft het geld en de organisatie om alles wat de wereld oplevert aan voeding en kleding, levensbehoefden in den ruimsten zin, in het groot, op de rationeelste wijze voor haar leden te verschaffen. Bewezen is, dat dit alles kan geschieden zonder partikuliere winst als drijfveer, en dat is voor ons een machtig en belangrijk bewijs. (*Geroep: Zeer juist!*) Ja, zij doet het veel beter. Zij heeft geen belang bij slechte waar, maar integendeel, bij goede, anders staat zij bloot aan kritiek. Wij — spr. moet helaas nog zeggen wij, (*gelach*) — hebben wij er belang bij, zoo goed en zoo goedkoop mogelijk te leveren? Neen, wij moeten zooveel mogelijk winst maken, onverschillig of de waar goed is of goedkoop. (*Applaus.*)

De voortbrenging en de handel geschieden dus door de koöperators beter dan door kooplieden en industrieelen wien het enkel om partikuliere winst is te doen.

Maar er is nóg iets anders. Zoolang de verbruikskoöperatie slechts voordeel kweeken, werkt zij individueel. Wij moeten echter niet alleen voordeel kweeken, maar onder de verbruikskoöperators het besef wekken dat zij met het overschot iets kunnen doen voor de arbeidersbeweging dan worden zij opgevoed in solidariteit. (*Applaus*).

In Engeland wordt wel een zeker deel, maar over het gansche land slechts 1 pCt. van het overschot besteed voor zekere, meest opvoedkundige doeleinden. Wat de sociaaldemokraten met de verbruikskoöperatie kunnen doen, leert ons België, dat vandaag een groot feest viert: de inwijding van het nieuwe Maison du Peuple. De winst van de koöperatie heeft in België de hand in alles wat de Parti Ouvrier doet, in verkiezingen en in werkstakingen. Kunnen wij dat voorbeeld dadelijk volgen? Neen, de eerste eisch voor het slagen van koöperatie is dat het ledental groot is, en daar ons ledental nog klein is, is de laatste alinea van het voorstel-Middelburg niet veel anders dan toekomst-muziek. Wat kunnen wij dan op het oogenblik doen? Wij kunnen den eisch stellen in de koöperatieve vereenigingen waarvan wij lid zijn en die wij kunnen en zullen oprichten, dat een deel van het overschot zal worden bestemd voor de arbeidersbeweging. De vraag is nu maar, waar is het adres der arbeidersbeweging?

Troelstra: Dat weten wij wel!

Wibaut: Het is niet zeker, dat allen hetzelfde adres zullen opgeven. Troelstra zal zeggen: het is de S. D. A. P.

Troelstra: Natuurlijk!

Wibaut: al weten wij dát adres nog zoo goed, wij kunnen dat alleen gebruiken als wij de meerderheid hebben in de verbruiksvereenigingen. Maar nu reeds, indien wij samen met de vakvereenigingen koöperaties oprichten en in de statuten bepalen, dat een deel van het overschot zal worden bestemd voor de arbeidersbeweging, zullen wij in 99 van de 100 gevallen wel een adres weten. Langzamerhand zal het inzicht van de arbeiders dieper en zuiverder worden, en dan is het adres ongetwijfeld de S. D. A. P. Maar wij zijn geloovers in de arbeidersbeweging; wij vertrouwen, dat zij op den goeden weg zal komen en wij kunnen dus gerust bepalen dat van het overschot aan haar een deel moet worden afgestaan. De slechte loonstandaard maakt de zoo noodzakelijke hooge contributie zeer moeilijk: de koöperatie kan een steun zijn, ook voor de vakbeweging. (*Applaus*).

Spreeker geeft in overweging, bij wijze van resolutie het voorstel Middelburg aan te nemen.

De Voorzitter stelt als amendement, om in de voorlaatste alinea te lezen: „*en dat een (derde) deel der winsten zal worden bestemd ten bate der Arbeidersbeweging*” en de laatste alinea te laten vervallen.

Amsterdam meent dat bij koöperatieve bakkerijen en dergelijke het onderscheid tusschen verbruiks- en voortbrengingskoöperatie vervalt. Spr. acht koöperatie in het algemeen het sterkste middel ter bestrijding van de anarchie, en wil dat er maar mee wordt begonnen; in de toepassing blijkt dan wel wat met het overschot moet worden gedaan. Van K o l d r i n g t aan op het benoemen van een commissie

van bevoegden, die de zaak ter hand zal nemen en ook in de noodige fondsen voorzien. (*Applaus.*) Wibaut zet nog eens uiteen, dat de vraag of een kooperatie een verbruiks- of een voortbrengings-koöperatie is, wordt opgelost door deze andere vraag: waar gaat de winst heen, naar de verbruikers of naar de voortbrengers? Het denkbeeld van een commissie keurt spr. goed; maar zij moet niet de fondsen leveren. De kooperatie moet in beginsel zelf-help zijn, anders is zij uit den booze en geraakt zij na een zeer kortstondig bestaan uit de wereld. De wijziging van den voorzitter neemt spr. over.

De gewijzigde resolutie en het voorstel om een commissie te benoemen, worden met algemeene stemmen aangenomen.

Groningen vraagt, of het nu geen tijd wordt, ook te gaan werken in Schoterland. De Voorzitter antwoordt, dat hij reeds heeft vernomen, dat men met *Arm Friesland* in Schoterland zal gaan werken. Wij beschouwen dat distrikt niet als een afgebakend domein, waarop verkregen rechten rusten; Gorter heeft trouwens reeds te Gorredijk gesproken.

PROPAGANDA.

Aan de orde zijn de punten 45, 47 en 48.

Punt 47. (Afd. Middelburg). Het Kongres besluite, dat er in navolging van de Belgische Arbeiderspartij brochuren worden uitgegeven van een en twee cent.

Dit voorstel wordt aanvaard door het Partijbestuur. (*Applaus.*)

Punt 45. (Afd. Arnhem.) Het Kongres drage het Partijbestuur op de propaganda in Gelderland ter hand te nemen, door het aanstellen van een propagandist voor Gelderland.

Punt 48 (Afd. Hengelo). Het Kongres drage het Partijbestuur op te onderzoeken, of het mogelijk is, in Twenthe een geschikt propagandist der Partij te plaatsen.

Deze voorstellen worden tegelijk behandeld.

Troelstra deelt namens het P. B. mede, dat dit reeds de noodzakelijkheid heeft gevoeld, om propagandisten aan te stellen in Groningen, Twenthe en Gelderland. Er is geld voor noodig, maar dat zal worden gevraagd en gevonden, vooral nu besloten is, dat voorloopig de dagbladplannen niet in praktijk zullen worden gebracht.

Er is reeds meer dan eens gesproken over het aanstellen van propagandisten in Groningen en Gelderland met de mannen die het P. B. meent dat daarvoor in aanmerking komen en met de belanghebbenden. Wordt er uitvoering aan gegeven, dan moeten wij geen rekruten daarheen zenden, maar mannen van talent en kennis en vooral mannen van ervaring, wij komen dus terecht bij mannen die in de plaats waar zij gevestigd zijn, zijn ingegroeid en door menig-een onmisbaar worden geacht, bij mannen die niet jong zijn en tegen wier verplaatsing allerlei bezwaren gelden. Het P. B. heeft voor Gelderland het oog geslagen op Helsdingen, voor Groningen op Vliegen. De onderhandelingen zijn nog niet ver genoeg gevorderd, maar spr. hoopt, dat het vurig verlangen der Arnhemmers, om Helsdingen te krijgen, zal worden bevredigd, en aan den anderen kant dat de sterke aandrang van Schaper om hem bij zijn driedubbele werkzaamheid

en zijn redactie van *De Strijd* een man ter zijde te geven, niet op duurzamen tegenstand zal stuiten.

Indien het daartoe komt, zullen beide aangewezenen over groote bezwaren heen moeten stappen, een bewijs van opoffering en toewijding in het belang der Partij moeten geven, want op de plaats waar zij zijn, bevinden beiden zich wel, in hun positie zijn zij uitstekend; zij kunnen niet als kwajongens worden heengestuurd; hun verplaatsing is noodig voor de zaak.

De hierop betrekking hebbende punten behoeven dus niet te worden aangenomen.

Hengelo zegt dat terwijl voor Groningen en Gelderland belangrijke sommen noodig zijn, voor Twenthe slechts f 300 wordt gevraagd; een grooter bedrag wordt door de betrokkenen zelf aangeboden en op den duur kan in die streek een propagandist best zijn kost verdienen.

Meppel betreurt het, dat de zwakste afdeelingen altijd worden vergeten. Troelstra zegt dat de Groningsche propagandist ook aan Drenthe ten goede zal komen.

De Voorzitter (Vliegen) wil voorkomen, dat zich het denkbeeld vestigt, alsof het verhuizen van de propagandisten reeds vast staat. In het afgelopen jaar is f 4000 ingekomen aan giften en die zijn geheel besteed. Rekenen wij, dat voor het partijorgaan f 3000 meer noodig zal zijn, al komt daar dan ook f 1000 van terecht, dan zullen wij toch nog f 2000 noodig hebben. Stellen wij nu twee propagandisten aan op f 1000, waarbij komen aan reiskosten enz. voor hen bijv. f 500; geven wij daarna voor een propagandist in Twenthe f 300, dan naderen wij zachtjes aan de f 5000. Wij hebben te letten op het ongeluk of het geluk, dat Baart te Maastricht door Regout is ontslagen. Baart moet er kan in Limburg den boel op pooten zetten; laten wij hem loopen, dan zal hij in Duitschland of België werk moeten gaan zoeken en zijn wij hem kwijt. Niet alles mag in dezen aan het Partijbestuur worden overgelaten, want zorgt dit voor Groningen en voor andere provincies niet, dan zal het volgend jaar op het Kongres een groote ontevredenheid in Gelderland en elders voor den dag komen. Voor het P. B. is het bovendien moeilijk uit te maken, waar een propagandist het meest noodig is.

Het P. B. is van plan, een algemeen oproep om geld te doen. Verleden jaar is een circulaire verzonden aan een honderdtal personen om steun; die aanval is toen bijzonder goed gelukt; het P. B. is thans van plan, alle partijgenooten bij den kop te nemen. Honderden kunnen met een beetje goeden wil f 5 geven; zelfs wie een tekort heeft, moet dat dan maar wat grooter maken (*gelach en applaus*). Brengt dit plan flink wat op, dan kan het P. B. ook grooter dingen doen. Spr. adviseert, in het voorstel-Hengelo in te voegen: *in Groningen en in Gelderland*.

Het aldus gewijzigde voorstel wordt aangenomen.

Punt 36 (Partijbestuur). Het Kongres spreke zich uit over de aanhangig zijnde wetsontwerpen omtrent ongevallen en arbeids- en rusttijden.

De resoluties luiden aldus:

Het Kongres der S. D. A. P.

Zich uitsprekende over het wetsontwerp „tot Wettelijke verzekering van

werklieden tegen geldelijke gevolgen van ongevallen in bepaalde bedrijven”;

Vooropstellende dat voor bedrijfsongelukken alleen en altijd het bedrijf zelf verantwoordelijk moet worden gesteld en op den werkman dus nooit eenig deel van de herstelbare schade moet worden gelegd; dat daarom de ondernemer steeds de verantwoordelijke persoon moet zijn, ook in die gevallen waarbij het ongeval geweten kan worden aan onvoorzichtigheid of eenige andere persoonlijke tekortkoming van den werkman, daar deze in den regel gevolgen zijn van de eigenaardigheden van het bedrijf;

Konstateerende dat in het onderhavige wetsontwerp de verantwoordelijkheid van den enkelen ondernemer afgewenteld wordt op de gezamenlijke ondernemers, wat eenerzijds een nadeel is, omdat het 't belang van den enkelen ondernemer bij het voorkomen van ongevallen vermindert, anderzijds evenwel een voordeel omdat het voorkomt dat bijgeval de betrokken ondernemer insolvent is of wordt, de schadeloosstelling voor den werkman niet of niet meer verhaald kan worden van dengeen die ze betalen moet;

Besluit, om opportuiniteitsredenen het hoofdbeginsel in het ontwerp voorschands te aanvaarden.

Verklaart echter de wijze waarop dat beginsel in het ontwerp is uitgewerkt voor zeer gebrekkig en zeer onvoldoende en meent dat de volgende hoofdveranderingen daarom noodzakelijk zijn:

a. In § 1 van art. 1, het ongeval als volgt omschrijvende:

„Bij de uitvoering dezer wet wordt geacht een ongeval een werkman in de uitoefening van het bedrijf te zijn overkomen:

„1e indien het hem heeft getroffen hetzij gedurende den werktijd of terwijl hij voor de onderneming arbeid verrichtte, hetzij terwijl hij in de werkplaats of op eene andere daartoe door den werkgever aangewezen plaats schafte, in beide gevallen indien het ongeval niet het gevolg is van door hem verrichtte handelingen, welke of geen verband hielden met het in de onderneming uitgeoefende bedrijf, of hem niet veroorloofd waren.”

het achter het woord „schafte” volgende, hier gespatieerd gedrukte, te doen vervallen, waardoor de verantwoordelijkheid voor alle bedrijfsongevallen ten laste van het bedrijf zal komen.

b. In § 2 van art. 3 moet het betrekken binnen den kring der wet van die ongevallen die den werkman binnen het gebied der onderneming overkomen bij het van of naar het werk gaan niet beperkt worden tot die hem overkomen op den gewonen of aangewezen weg, en moeten eveneens de woorden, uitsluitende de ongevallen bij onnoodige of verboden handelingen, geschrapt worden.

c. De in art. 8 omschreven berekening van het dagloon, door nl. het jaarloon te laten deelen door het aantal dagen waarop door den werkman in het voorafgaande jaar is gearbeid, worde vervangen door een berekening waarbij het jaarloon wordt gedeeld door 300.

d. De verzekering strekke zich uit over alle bedrijven waarbij in loondienst wordt gewerkt, met name ook tot landbouw, veehouderij, tuin- en boschbouw, het zeevisscherijbedrijf en het zeemansbedrijf. Ook worde een regeling getroffen waarbij de verzekering van losse of in onder-onderneming arbeidende werklieden mogelijk en verplicht wordt gesteld, als ook eene waarbij meesters verplicht zijn hun dienstboden of andere huiswerk verrichtenden, te doen verzekeren. (art. 11.)

e. De termijn van 3 weken, vervat in art. 22, vervalle en de uitkeering worde zoo kort mogelijk berekend.

f. De aan nagelaten betrekkingen uit te keeren rente, bedoeld in art. 25 worde niet beperkt tot een maximum van 70 en 60 pCt. van, doch hebbé als maximum het dagloon van den overledene. Er worde rekening gehouden met de talrijkheid van zijn gezin.

g. De in art. 29 bedoelde niet-uitkeering wegens dronkenschap, worde

vervangen door een bepaling, in deze of in de Veiligheidswet, waarbij het aan ondernemers verboden wordt dronken personen tot den arbeid toe te laten.

h. In art. 43 worde ingelascht een verbod aan de ondernemers om de verzekeringspremie te verhalen op de werklieden.

i. Art. 75 vervalle en daarvoor in de plaats kome een nieuw artikel waarbij voor den arbeider wordt ingesteld een recht op schadevergoeding als bedoeld in artt. 1401—1405 van het B. W. voor al die gevallen waarin het ongeval kan geweten worden aan een overtreding van de Arbeidswet, de Hinderwet, de Veiligheidswet of van eenigen anderen maatregel, van overheidswege voor den een of anderen tak van arbeid voorgeschreven. De omstandigheid dat de overtreding van een dezer wetten of maatregelen gekonstateerd is, volsta als bewijs van de schuld van den ondernemer.

j. In elken tak van uitvoering der wet, zoowel bij bestuur als bij toezicht, worde een deel der leden van de besturende of toezienende lichamen gekozen door de werklieden. Kiesrecht in deze moeten hebben alle werklieden boven de 21 jaar, op wie de wet toepasselijk is.

k. Over alle zaken waarover inlichtingen worden gevraagd bij de ondernemers, worden gelijke inlichtingen gevraagd aan de werklieden.

l. Wijziging van de andere artikelen der wet, voor zoover dit noodig is om die met de hier opgenoemde wijzigingen in overeenstemming te brengen.

Het Kongres is van meening dat alleen na deze wijzigingen door de wet een grondige voorziening in den desbetreffenden misstand zal zijn gebracht en besluit deze resolutie in handen te stellen van de afgevaardigden-leden der S. D. A. P. in de Tweede Kamer.

G. V. BAKEL.

T. DE VRIES.

G. KERKHOF.

JOH. DE BRUIN.

W. H. VLIEGEN, *rapp.*

Het Kongres der S. D. A. P.

Stelling nemende ten opzichte van het wetsontwerp betreffende „Arbeids- en Rusttijden in fabrieken en werkplaatsen voor personen, op wier arbeid de arbeidswet niet van toepassing is”,

verklaart met instemming te konstateeren dat eindelijk van regeeringswege verlaten wordt het standpunt dat de wet niet mag ingrijpen in de verhouding tusschen den werkgever en den volwassen werkmán en verklaart alzoo in te stemmen met het beginsel van het ontwerp.

Is echter van meening dat elke arbeidswet ten doel moet hebben bestaande misstanden, in dezen overmatigen arbeidsduur, grondig uit te roeien, en acht in dát opzicht het onderhavige wetsontwerp van zeer geringe waarde, omdat:

1e. de wet slechts toepasselijk is op een betrekkelijk gering aantal bedrijven, en overmatige arbeidsduur in alle bedrijven schadelijk werkt;

2e. de in de wet opgenomen bepalingen zeer onvoldoende zijn en voor 't meerendeel der bedrijven geen wijziging zullen brengen in de bestaande toestanden;

3e. die maatregelen nog door de overdreven mildheid met de uitzonderingen voor een groot gedeelte krachteloos worden gemaakt.

Redenen waarom het Kongres als zijne meening te kennen geeft de volgende hoofdveranderingen in het wetsontwerp te willen zien gebracht:

a. De nacht arbeid worde geheel verboden en alleen bij uitzondering toegelaten, waar de technische eischen van het bedrijf verhinderen hem af te schaffen.

b. De vaste wekelijksche rustdag worde bepaald op minstens 36 uur en hierop worden geen uitzonderingen toegelaten. Van iedere drie rusttijden moet minstens één een Zondag bevatten.

c. De werkdag voor de schadelijke bedrijven, bedoeld in de §§ 2—4

van art. 1^a v. h. wetsontwerp, alsook in die bedrijven waar de nachtarbeid is toegelaten, worde gesteld op 8 uur. In de in § *b.* van hetzelfde art. bedoelde bedrijven worde de werkdag bepaald op 10 uur, na 5 jaren te verkorten op 9, na weer 5 jaren op 8 uur.

d. De strafbepalingen in art. 30 vervat, worden verscherpt.

e. Het toezicht op de uitvoering der wet hebbe plaats door arbeidsinspekteurs, door de werklieden gekozen.

Het Kongres besluit ook deze resolutie te stellen in handen van de sociaaldemokratische afgevaardigden ter Tweede Kamer.

G. v. BAKEL.

T. D. VRIES.

G. KERKHOF.

JOH. DE BRUIN.

W. H. VLIEGEN, *rapp.*

Vliegen is tot inleider van deze onderwerpen benoemd. Hij wijst er op, dat de resoluties zijn onderteevend door arbeiders uit verschillende vakken, en ziet wegens het gebrek aan tijd van zijn inleiding af.

Van Kol heeft bezwaar tegen al. *e* van de resolutie over de Ongevallenwet. De wachttijd van 3 weken is gesteld om misleiding te voorkomen en om de verzekeringspremie niet te hoog te doen worden. Spr. zal zijn stem daarover laten afhangen van de toezeggingen die de regeering doet voor een ziekteverzekering. Al. *f* zou uitloopen op benadeeling van de gehuwde arbeiders. De Voorzitter (Vliegen) antwoordt, dat de resolutie niet is een bindend mandaat. Alleen ten opzichte van de uitsluiting van landarbeiders, zeelieden enz., uit de wet meent spr. dat geen verschil van inzicht mag bestaan, daartegen moeten onze afgevaardigden met kracht en klem opkomen.

De beide resoluties worden aangenomen.

Hiermede wordt ook beschouwd te zijn afgehandeld

Punt 39. (Afd. Oenkerk e.o.) Het Kongres drage den S. D. kamerleden op sterk te agiteeren voor Staatstoezicht op den arbeidsduur in de boterfabrieken.

Aan de orde zijn thans verschillende voorstellen, betrekking hebbende op de kandidaatstelling. Zij worden met het oog op den tijd afgevoerd van de agenda.

De Voorzitter zegt, dat het niet kwaad is, dat deze voorstellen nog een jaar blijven rusten, wij hebben dan meer ervaring opgedaan; thans kunnen wij de kwestie op haar beloop laten, in de hoop dat de partijgenooten met verstand en kracht zullen agiteeren. Het P. B. is overigens bereid om van advies te dienen wie het vraagt.

Leeuwarden komt er tegen op dat

Punt 43. (Afd. Leeuwarden en Arbeiders-Kiesvereniging.) Gekozen kamerleden, welke door de afd. S. D. A. P. of aangesloten kiesverenigingen kandidaat waren gesteld, storten van hun Kamer-inkomsten jaarlijks f 100 in het Verkiezingsfonds,

zal worden uitgesteld tot St. Jutmis. Maar het voorstel zal het volgend jaar weder op den beschrijvingsbrief worden gebracht.

De Voorzitter deelt mede, dat thans nog ter behandeling overblijven de voorstellen betreffende algemeen kiesrecht, onderwijs en protektie. De protektie wordt van de agenda afgevoerd; het onderwijs

wordt uitgesteld, maar aan het Partijbestuur wordt opgedragen in overleg met den referent, de S. D. Onderwijzersvereniging of S. D. onderwijzers, een commissie te benoemen die de taak zal hebben, haar in de ontworpen resolutie-Gerhard toegedacht, nl. het geheele onderwijsvraagstuk te overwegen en voorstellen te ontwerpen. Wat Gerhard dus voorstelt, wordt toch uitgevoerd.

A. H. Gerhard, referent, verklaart dat de S. D. A. P., dus doende, een lang gepleegd verzuim zal inhalen. Bovendien kan zij door krachtige deelname aan het onderwijskongres toonen, dat zij het groote belang van de zaak begrijpt. (*Applaus*).

De Voorzitter antwoordt, dat van den beginne af de Partijsekretaris Van Kuykhof in de commissie voor het onderwijskongres de S. D. A. P. heeft vertegenwoordigd. Van Kuykhof deelt mede, dat binnen een paar dagen de oproep tot deelname aan de afdelingen zal worden verzonden.

Het woord is thans aan Troelstra, ter inleiding van zijn resoluties betreffende Algemeen Kiesrecht. Zij luiden:

I.

Het Kongres der S. D. A. P.,

overwegende, dat de bestaande kieswet, die er op ingericht blijkt, de arbeidende klasse grootendeels van de stembus te weren, het aanzijn heeft geschonken aan eene Regeering en Kamer, die wel liefhebberen in sociale hervorming, doch door het verspillen van een derde deel der staatsinkomsten aan militarisme en hun vrees, om de kapitalisten te treffen, elke finantieele verbetering voor de arbeiders achterwege doen blijven;

van oordeel, dat geene werkelijke arbeidswetgeving kan tot stand komen, zoolang niet de arbeidende klasse zelve, door invoering van algemeen kiesrecht en na een oordeelkundig gebruik daarvan, hare belangen in de wetgevende macht behartigt;

protesteert tegen het voorwendsel, als zouden de Regeering en de burgerlijke partijen daarom de verbetering van ons kiesstelsel laten rusten omdat door deze ter hand te nemen de sociale hervormingen zouden worden vertraagd, terwijl juist elke sociale hervorming buiten de medewerking der arbeiders zelve om, gevaar voor nieuwe benadeeling der arbeidersbelangen doet ontstaan;

eischt voor de arbeiders, die alle lasten dragen, hun eerste recht als staatsburger op, opdat het werkende volk van Nederland zich door middel eener zelfstandige arbeiderspartij den invloed, die de arbeidende klasse in den staat toekomt, kunne verzekeren;

betuigt, van nu af met alle wettige middelen een onvermoeiden en onophoudelijken strijd te zullen voeren voor de herziening der grondwet ter invoering van algemeen Kiesrecht.

II.

Het Kongres der S. D. A. P.,

overwegende, dat er verschillende arbeidersverenigingen en kombinaties van vereenigingen (Komitees, Bestuurdersbonden, Arbeidssekretariaten) in Nederland bestaan, die zich of uitsluitend, of onder meer, een doel hebben gesteld, dat niet zonder de hulp der wetgeving is te bereiken;

overwegende, dat Regeering en Wetgevende Macht zich thans meer dan ooit bezig houden met de regeling van zaken, in allerlei onderdeelen van het dagelijksch leven der arbeiders ingrijpende, als: ongevallenverzekering, regeling van arbeids- en rusttijden, wettelijke verhouding tusschen patroon en werkmán (arbeidsovereenkomst), leerplicht, inrichting der Kamers van arbeid, arbeiderspensionering, enz.;

van oordeel, dat deze onderwerpen zich bewegen op het terrein van de vakverenigingen, zoowel als van de politieke verenigingen der arbeiders en deze organisaties dus genoodzaakt zijn, zich daarover te laten hooren en te trachten bij de totstandkoming dier zaken hun invloed te laten gelden; overwegende, dat zelfs onderwerpen als arbeiderspensionering zonder een krachtig optreden der georganiseerde arbeiders zelve, door de burgerlijke hervormers zoodanig zullen geregeld worden, dat, in ruil voor kleine voordeelen voor enkelen, de geheele arbeidende klasse duurzaam een last zal worden opgelegd;

meent, dat reeds hiernit voortvloeit het gemeenschappelijk belang van alle strijdende arbeiders-verenigingen bij de totstandkoming van algemeen kiesrecht, het eenige middel, om den arbeiders direkten invloed te verzekeren bij de behandeling hunner algemeene en vakbelangen in de wetgeving;

wijst op de groote sociale beteekenis van het algemeen kiesrecht, dat voor de arbeiders geene politieke partijleuze mag zijn om het te verdeelen, doch hen juist moet aaneensnoeren wegens de groote economische arbeidersbelangen ter bevordering waarvan het onmisbaar is;

draagt het Partijbestuur op, alle arbeidersorganisaties op te roepen, zich met verenigingen, die vóór grondwetsherziening willen ijveren, tot één Komitee voor Algemeen Kiesrecht te verbinden, om de propaganda voor het Algemeen Kiesrecht zoo krachtig mogelijk te voeren.

P. J. TROELSTRA.

Troelstra zegt, dat het betrekkelijkerwijs gesproken overbodig is, een inleiding te houden over de voorgestelde resoluties. Principele tegenstand is niet aannemelijk, en het feit dat het ter hand nemen eener hernieuwde agitatie voor algemeen kiesrecht door 6 afdelingen is voorgesteld, en dat een van de leden der Kamerfractie een motie heeft ingediend, waarbij de wenschelijkheid van de invoering van algemeen kiesrecht wordt uitgesproken, bewijst dat de overtuiging zich heeft baan gebroken, dat het oogenblik daar is om deze agitatie opnieuw aan te vangen. Spr. legt den nadruk op de omstandigheid waaronder het arbeidende volk deze zaak weder aanvaardt. Het onderwijs is verwaarloosd, is ons gezegd, maar noodlottiger is het, dat de kiesrecht-agitatie is verzuimd; algemeen kiesrecht is de voorwaarde voor de vruchtbaarheid van al onzen verderen arbeid.

Er heerscht verwarring in de burgerlijke partijen. De regeering zit met twee beenen in één kous; het burgerlijk konservatisme zit vast aan de hervormings-demokratie. Spr. wijst op het rapport der pensioenkommissie, die een nieuwen last wil leggen op de schouders van den arbeider. Onvermijdelijk is het voor de vakverenigingen die zich voor staatspensionering hebben uitgesproken, om mede te werken ten einde dit te voorkomen. Hij herinnert aan de ontwerpen die betrekking hebben op den arbeidstijd en de arbeidsvoorwaarden, die thans aan de orde komen; de arbeiders zullen zien, dat deze zaken zoo worden geregeld, dat zij volstrekt niet overeenkomen met hun eischen, dat er nieuwe benadeeling der arbeiders door ontstaat. De beweging voor algemeen kiesrecht moet uit haar doodslaap herrijzen. Eenmaal is zij geweest het verbindingspunt der arbeiders; vak- en politieke verenigingen hebben wij onder haar vaandel bijeen gezien. Een spech over verbroedering geeft niets; er moet een zaak zijn die de arbeiders verbroedert. Over algemeen kiesrecht kunnen allen het eens zijn, het is de gemeenschappelijke grondslag van allen

arbeid, het is niet ondergeschikt aan de economische vrijmaking der arbeidende klasse.

En laat het hier nog eens worden uitgesproken: het algemeen kiesrecht is niet alleen het verbindingspunt van de arbeiders in Nederland, maar ook van ons met de internationale arbeidersbeweging. Alleen als wij daarvoor getuigen, kunnen wij zeggen, in verbinding te staan met de arbeiders van alle landen. Nu twee derden van de nederlandsche arbeiders van het kiesrecht zijn uitgesloten, moet het derde gedeelte dat het heeft, het daarbij niet laten, maar juist daarin een prikkel zoeken, om het ook aan de anderen te bezorgen.

De kiesrechtagitatie kan alleen tot stand komen, indien het onze Partij mag — en spr. is zeker dat het zal — gelukken, de arbeiders van Nederland mee te krijgen. Laat ons dus in de eerstvolgende jaren onze krachten zoo weinig mogelijk verspillen. De eerste zorg van het Partijbestuur en der afdelingen moet zijn om geen vergadering te houden, aan wier begin of einde niet de aanwezigen eraan worden herinnerd, dat wij nog steeds het algemeen kiesrecht missen. Geen nummer van de *Sociaaldemokraat* en van de provinciale bladen mag verschijnen, waarin niet op het algemeen kiesrecht wordt gewezen. De sprekers der partij moeten zooveel mogelijk ijveren voor algemeen kiesrecht, niet alleen sprekers als Vliegen en ik, die de politieke propaganda voeren, maar ook zij die de economische beginselen verbreiden, moeten er onvermoeid op wijzen dat de arbeiders in die beginselen het best worden opgevoed door den strijd om het algemeen kiesrecht. (*Applaus.*)

Er zijn nog andere sprekers, die den ethischen kant van het socialisme op den voorgrond brengen, die in onze partij de hoogere kracht zien voor de zedelijke vorming van den mensch. Voor hen is het algemeen kiesrecht een prikkel tot solidariteit, sterker dan veel spreken en sterker dan veel schrijven. (*Applaus.*)

Sprekers dus en propagandisten, van welken aanleg ook, en van welk uitgangspunt, laten wij voortaan allen spreken voor het algemeen kiesrecht. Laat ons de arbeiders opjagen naar dit opnieuw geplante vaandel, in vakvereeningen en politieke vergaderingen, in spoor, in tram, op stoomboot en in werkplaats en fabriek. Hier is een nieuw veld van lauweren voor de Nederlandsche arbeidersbeweging. Op dit veld is de Belgische beweging opgegroeid en heeft het anarchisme zijn levenskracht gelaten. (*Luide toejuichingen.*)

Spr. meent genoeg te hebben gezegd. Hij wil zijn woorden wijden, bekrachtigen, door den schim op te roepen van Lassalle en eenige woorden voor te lezen, die deze heeft geschreven voor de Duitsche arbeiders, en die nog heden gelden voor ons:

„Wanneer de wetgevende lichamen uit het algemeene direkte kiesrecht voortkomen, dan en slechts dan zult gij den Staat kunnen dwingen, zijn plicht jegens u te vervullen . . .

„Dan zult gij, de onbemiddelde klassen der maatschappij, het in elk geval alleen aan u zelf en aan uw eigen slechte keuze te wijten hebben, indien en zolang de vertegenwoordigers uwer belangen in de minderheid blijven.

„Het algemeen kiesrecht is dus niet slechts uw politiek, maar ook

uw sociaal grondbeginsel, de eerste voorwaarde van alle sociale hervorming.

„Organiseert u dus voor eene wettige en vreedzame, maar onvermoeide, voortdurende agitatie ter invoering van het algemeen kiesrecht... Plant dezen eisch voort in iedere werkplaats, ieder dorp, elke hut... Debatteert overal, dag aan dag, onophoudelijk, in openbare vergaderingen zoowel als in gewone bijeenkomsten over de noodzakelijkheid van het algemeen kiesrecht..."

„Herhaalt dagelijks, onvermoeid, hetzelfde, steeds weer hetzelfde. Hoe vaker gij uwen eisch laat hooren, des te meer grijpt hij om zich heen, des te geweldiger wordt zijn invloed.

„Alle kunst om praktische gevolgen te bereiken, bestaat daarin, dat men zijne kracht telkens op een en hetzelfde punt bepaalt..."

„Wanneer gij dezen eisch werkelijk onder dat deel des volks, dat de armere en onbemiddelde klasse vormt, hebt doen doordringen, dan zal men hem niet lang weerstaan..."

„Dit is het vaandel, dat gij moet planten. Dit is het teeken, waarin gij zult overwinnen!" (*Luide toejuichingen.*)

De resoluties worden bij akklamatie aangenomen.

De Voorzitter: Hiermede is onze agenda afgehandeld.

Amsterdam (Fortuijn) brengt een woord van dank aan de toewijding van het Partijbestuur. Hij konstateert, dat het Kongres aan de hoogste aspiraties heeft voldaan, alleen de gemeenschappelijke maaltijd was meer gemeenschappelijk dan een maaltijd (*luid gelach*) en hij raadt aan, dien in het vervolg achterwege te laten. Hij dankt den Voorzitter voor zijn leiding.

De Voorzitter dankt de afd. Leeuwarden voor haar voorbereiding van het Kongres, in het bijzonder den Secretaris van de regelingskommissie (*applaus*), en spoort de partijgenooten aan, om met een onverschrokkenheid, een volharding, een hardnekkigheid als niet in den lande wordt geövenaard, op te marcheeren ten strijde. Onze levenslust is jeugdig tot baldadigheid toe, het sociaaldemocratisch beginsel schenkt een levenskracht, die trots den druk van ons partikulier leven, ons de hoogste stemming weet te geven. Dat bewijst, dat wij nooit, nooit zullen worden overwonnen. Met een „Leve de Sociaaldemocratische Arbeiderspartij!”, waarmede allen juichend instemmen, sluit spr. het Kongres.

Het Kongres gaat onder het zingen van het Vrijheidslied uiteen.

Bijlage A.

Balans van den Brochurenhandel der

NAMEN DER BROCHURES.	Bij opening der boeken aanwezig.	Ontvangen in den loop des jaars.	Terug ontvangen.	Totaal te verantwoor- den.	Afgelev. met inbegrip der terugzending.	Nog in magazijn.
Brochure No. 1	3432	—	—	3432	2344	1088
” ” 2	681	—	48	729	729	—
” ” 3	1274	—	64	1338	1338	—
” ” 4	442	1000	—	1442	1006	436
” ” 5	2075	—	—	2075	2075	—
” ” 6	—	3000	—	3000	1643	1357
Tot aanval en verdediging. . .	262	300	—	562	360	202
Het jaar 2000	108	—	—	108	106	2
Onze aarde zij een paradijs . .	857	—	40	897	897	—
Polemiek Vrijheid en Wijnen. .	150	140	1	291	291	—
Kiesrecht en Sociaaldemokratie .	207	—	—	207	201	6
Recht en Doodstraf	287	—	—	287	246	41
Hogerhuisen in de 2e Kamer . .	4432	—	117	4549	3022	1527
Atjeh in de 2e Kamer	6513	—	103	6616	1734	4882
Annemie	180	450	—	630	274	356
Belijdenis van Ds. Melchers . .	2228	—	—	2228	2228	—
Arbeidskerk	490	—	—	490	349	141
Arbeidersjaarboekje 1899 . . .	—	2975	104	3079	3014	65
Kapitalisme en Socialisme. . .	—	200	—	200	29	171
Staat van debiteuren	—	—	—	—	—	—
	23618	8065	477	32160	21886	10274

AANTEEKENINGEN.

1. Eenige dubieuze posten tot een bedrag van f 26.41 zijn begrepen in de winst.
2. In de kolom terug ontvangen brochures zijn inbegrepen: overgevonden brochures.
3. In kas zijnde gelden . f 79.34
 Nog te vorderen: 520.57½
 Nog verschuldigd: 311.10
 Voordeelig saldo 279.81½

De Penningmeester moet nog afdragen aan den brochurehandelaar de somma van honderd elf gulden, voor in April en Mei 1898 door hem ontvangen voor brochures, waar- onder f 53.17 over het jaar 1897.

Soc. Dem. Arb. Partij over 1898-'99.

Waarde der te verantwoordden brochures.		Waarde der in magazijn zijnde.		Waarde der afgezondene.		Opbrengst in totaal.	Onkosten der expeditie enz.		Totaal der winst.	
Gld.	Ct.	Gld.	Ct.	Gld.	Ct.					
63	49	20	12	43	37					
8	85	—	—	8	85					
29	52	—	—	29	52					
50	41	15	26	35	15					
38	40	—	—	38	40					
76	22	34	47	41	75					
20	59	7	40	13	19					
11	34	0	20 ^s	11	13 ^s					
17	76 ^s	—	—	17	76 ^s					
10	15	—	—	10	15					
8	28	0	24	8	04					
—	—	—	—	—	—					
99	32 ^s	33	60	65	72 ^s					
328	86 ^s	239	22	89	64 ^s					
22	05	12	46	9	59					
5	57	—	—	5	57					
—	—	—	—	—	—					
249	95	5	20	244	75					
28	81	24	62 ^s	4	18 ^s					
—	—	—	—	—	—	f 1048	02 ^s	f 58	77 ^s	f 312 46 ^s
1069	58 ^s	392	80	676	78 ^s	f 1048	02 ^s	f 58	77 ^s	f 312 46 ^s

Gezien en accoord bevonden 26 Maart 1899.

A. J. DOORNBOS.

G. GOEDHARD.

Bijlage B.

FINANCIËEL VERSLAG van den penningmeester der Sociaaldemokratische Arbeiderspartij in Nederland, over het boekjaar 1898-'99

Staat van Ontvangsten en Uitgaven.

ONTVANGSTEN.	UITGAVEN.
Aan Contributiën f 417.18	Nadeelig saldo 1897—1898 f 47.93
„ Vrijw. bijdr. voor de partijkas „ 3919.64	Aan vergaderingen van het Partijbestuur „ 254.93
„ „ „ „ Congresbezoek „ 55.52	„ Bureaukosten „ 159.70
„ restitutie „ 12.50	„ Kontributie wegens het deelnemen aan verschillende bewegingen „ 45.00
„ Entree's openb. vergaderingen „ 72.38	„ Bijdragen Congresbezoek „ 165.60
„ Bijdragen voor de verkiezingen te Deven- teren Veendam „ 899.99	„ Reiskosten ten behoeve der organisatie en propaganda „ 167.77
„ Steunpenning voor de stakende timmer- lieden te Amsterdam „ 96.98	„ Propaganda-reizen en Verkiezings-kam- pagnes „ 1472.35
„ Steunpenning voor het Hogerhuis-Comité „ 126.00	„ Zaalhuren „ 52.00
„ Steunpenning voor het Heidegebouw „ 61.00	„ Salarissen en vergoëding werkverzuim „ 516.09
„ Restitutie van voorschotten „ 55.00	„ tegemoetkoming in de kosten van exploi- tatie van <i>De S.-D.</i> „ 1877.25
„ Diplomaboekjes „ 37.20	„ Ondersteuning, als werkstakingen, uit- sluitingen etc. „ 459.70
„ Diversen „ 176.92	„ Restitutie voorschotten „ 100.00
	„ Diversen „ 90.45
	„ Saldo op 25 Maart „ 521.54
f 5930.31	f 5930.31

*Nagezien en accoord bevonden door de Commissie,
den 26 Maart 1899.*

A. J. DOORNBOS.
G. GOEDHARD.

H. A. MINEUR.

Uitgaven der Sociaaldemokratische Arbeiderspartij.

WAT WILLEN DE SOCIAALDEMOKRATEN? Antwoord op vijf vragen van Pastoor Arriëns, door P. J. Troelstra. 3e druk. Prijs 5 cent, franco per post 7 cent.

NEEMT DEEL AAN DEN STRIJD! Een woord tot opwekking, door W. P. G. Helsdingen. Prijs 3 ct., fr. p. p. 4 ct.

DE S. D. A. P., HAAR ONTSTAAN, DOEL EN STREVEN. Geschetst door P. J. Troelstra. 40 blz. Prijs 7½ ct., fr. p. p. 10 ct.

DE BEZITTERS AAN DE STAATSRUIF. Een vlugschrift door W. H. Vliegen. Prijs 5 ct., fr. p. p. 7 ct.

RIJK EN ARM OF MAATSCHAPPELIJKE TEGENSTELLINGEN, door Rienzi. Prijs 6 ct., fr. p. p. 8 ct. Bij 25 ex. 5 ct. per stuk franco door geheel Nederland.

ATJEH IN DE TWEEDE KAMER. Debatten bij de behandeling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1899. Prijs 10 ct., fr. p. p. 15 ct.

LOONARBEID EN KAPITAAL, door Karl Marx. Uit het Duitsch vertaald. Prijs 10 ct., fr. p. p. 12 ct.

ARBEIDERSPENSIONNEERING. De eisch van Staatspensionneering verdedigd, door W. H. Vliegen. Prijs 5 ct., fr. p. p. 7 ct.

Verkrijgbaar bij de Administratie van „De Sociaaldemokraat”, Zwaanshals 127 (2 hoog) te Rotterdam; bij J. A. Fortuijn, Kerkstraat 34 te Amsterdam en bij alle boekhandelaren te bestellen.

Abonneert U op:

De Sociaaldemokraat,

Orgaan der Sociaaldemokratische Arbeiderspartij in Nederland.

Verschijnt driemaal per week.

Bureau van Administratie: ZWAANSHALS 127, ROTTERDAM.

Prijs f 1 — per kwartaal.

De Strijd,

Weekblad voor de Arbeiderspartij

Bureau: MARWIKSTRAAT U 77A, GRONINGEN.

Prijs 30 cent per drie maanden.

Arm Friesland!

Weekblad voor de Arbeiderspartij.

Bureau: NOORDVLIET 87, LEEUWARDEN.

Prijs 37½ cent per drie maanden

De Nieuwe Tijd,

Sociaaldemokratisch Maandschrift.

Prijs 87½ cent per kwartaal.

Uitgave van J. A. FORTUIJN, Kerkstraat 34, AMSTERDAM.